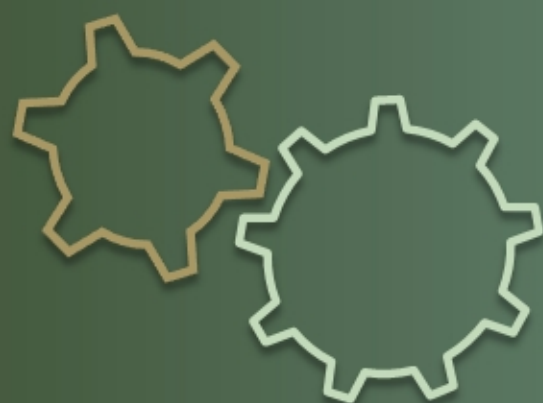

Renáta Králiková

**Zavádzanie pravidiel akademickej etiky
na slovenských vysokých školách**

2009

ZAVÁDZANIE PRAVIDIEL AKADEMICKEJ ETIKY NA SLOVENSKÝCH VYSOKÝCH ŠKOLÁCH

Vypracované v rámci projektu Transparency International Slovensko financovaného grantom
 Agentúry pre vedu a výskum č. APVV-99-019005

vypracovala Renáta Králiková

marec 2009

ÚVOD	5
2. METODOLÓGIA VÝSKUMU.....	6
3. POUŽÍVANÁ TERMINOLÓGIA: AKADEMICKÁ ETIKA A ETICKÝ KÓDEX	7
4. KDE ZAČALI DISKUSIE O AKADEMICKEJ ETIKE?.....	8
4.1 Akademické prostredie ako džungľa?.....	8
4.2 Príčiny vzniku etických problémov	9
5. RÔZNE PRÍSTUPY K DEFINOVANIU AKADEMICKEJ ETIKY	11
5.1 Etický kódex ako nástroj na kodifikovanie academickej etiky.....	11
5.2 Zavedenie etiky ako predmetu v rámci študijných programov	12
5.3 Ponechanie rozhodnutia o etickom správaní na jednotlivca	13
5.4 Akademická etika ako pozitívna externalita diskusií o zmysle samotnej VŠ.....	13
6. OTÁZKY SPOJENÉ S TVORBOU ETICKÉHO KÓDEXU NA SLOVENSKU	13
6.1 Spoločný kódex alebo zvláštne kódexy pre študentov a pedagógov?	14
6.2 Dôvody odmietania etického kódexu na Slovensku	14
6.3 Dôvody pre zavedenie etického kódexu na Slovensku	15
6.4 Iniciátori vzniku etického kódexu.....	15
6.5 Postoj študentov k etickému kódexu a vplyv kódexu na správanie študentov	16
7. ETICKÉ KÓDEXY A KÓDEXY AKADEMICKEJ ČESTNOSTI NA SLOVENSKU	16
7.1 Kódexy na národnej úrovni.....	17
7.1.1 Iniciatívy z úrovne SRK	17
7.1.1.1 Opatrenie na odstránenie plagiátorstva pri spracovaní a prezentovaní bakalárskych, diplomových a dizertačných písomných prác.....	17
7.1.1.2 Etický kódex zamestnancov vysokých škôl.....	18
7.2 Kódexy na úrovni VŠ	20
7.2.1 Cieľ a forma kódexu	20
7.2.1.1 Cieľ kódexu pre zamestnancov.....	20

7.2.1.2 Cieľ kódexu pre študentov	21
7.2.2 Obsah kódexu	22
7.2.2.1 Pedagógovia.....	22
7.2.2.2 Študenti	25
7.3 Zavádzanie etických kódexov a kódexov akademickej čestnosti do praxe	28
7.3.1. Pedagógovia.....	28
7.3.2. Študenti	29
7.4 Katalyzátory reálnej implementácie akademickej etiky	35
7.4.1 Médiá	36
ZISTENIA A ZÁVERY	37
POUŽITÉ ZDROJE	40
PRÍLOHA: ZOZNAM INTERVIOVANÝCH	43

POĎAKOVANIE

Chcela by som poďakovať všetkým respondentom, ktorí si našli čas a boli ochotní otvorene odpovedať na otázky počas realizovaných výskumných rozhovorov. Ich vstupy významne obohatili predloženú štúdiu. Vďaka tiež patrí Miroslavovi Beblavému za veľmi podnetné komentáre k prvej verzii štúdie a Emílii Sičákovej-Beblavej za komentovanie všetkých verzií štúdie, čím významne prispela k skvalitneniu štúdie.

Úvod

Etika býva definovaná ako súbor morálnych hodnôt, princípov a pravidiel regulujúcej správanie skupiny ľudí (Sičáková a Slimáková (2001)). V prípade členov academickej obce hovoríme o academickej etike, keďže morálne hodnoty, princípy a pravidlá regulujú správanie členov academickej obce. Definovanie academickej etiky sa môže diať viac, či menej formalizovaným spôsobom a to tak v rovine písomného zachytenia morálnych hodnôt, princípov a pravidiel (prostredníctvom etických kódexov), ako aj ústnou dohodou členov skupiny.

Otázka academickej etiky je na Slovensku relatívne novou oblasťou, ktorá sa na našich vysokých školách (ďalej len VŠ) začala otvárať až od roku 2000. Prvou školou, ktorá u nás prijala etický kódex bola Vysoká škola manažmentu. Prvenstvo tejto školy v oblasti zavádzania academickej etiky je logické, keďže táto škola bola založená americkou VŠ inštitúciou. V USA sa totiž o academickej etike diskutuje už niekoľko desaťročí. Americká asociácia profesorov prijala Stanovisko k profesionálnej etike už v roku 1966 (AAUP (2006)). V roku 1997 zase Center for Academic Integrity vydalo 10 princípov academickej integrity smerujúcich k posilneniu academickej čestnosti študentov, ktoré boli v roku 2004 modifikované (McCabe a Pavela, (2004)). Okrem centrálnych iniciatív vznikali etické kódexy na úrovni jednotlivých vysokých škôl¹, kde tradícia kódexov academickej čestnosti pre študentov trvá už desiatky rokov.

Cieľom predloženej štúdie je zmapovať situáciu v oblasti zavádzania academickej etiky na Slovensku. Úvodná časť štúdie je venovaná popisu metodológie výskumu. Štúdia samotná potom poskytuje obraz o stave definovania etiky, primárne prostredníctvom etických kódexov, a o implementácii etických kódexov ako o nástrojoch zavádzania academickej etiky. Informácie zo Slovenska sú uvádzané na pozadí informácií zo zahraničnej odbornej literatúry a konkrétnych príkladov z praxe. Tento spôsob prezentácie stavu academickej etiky na Slovensku sme zvolili, pretože diskusia o academickej etike u nás je čiastková. Buď je realizovaná odborníkmi na etiku alebo vysokoškolskými pedagógmi a/alebo predstaviteľmi VŠ administratívy. Nestretli sme sa však s významnejším teoretickým prístupom k academickej etike ako takej, ktorý by poskytoval komplexný analytický rámec a výskum v oblasti etiky na academickej pôde. Z tohto dôvodu sme použili zahraničnú odbornú literatúru ako bázu pre popisovanie situácie na Slovensku. Literatúra je z USA, dôvodom je, že v USA sa na túto tému najviac diskutuje a dostupné zdroje sú najmä z USA. Príčinou je zrejme už uvedený fakt, že v USA existuje dlhoročná tradícia diskusií o academickej etike. V závere štúdie sumarizujeme závery a zistenia z realizovaného výskumu.

¹ Zoznam vysokých škôl, ktoré majú Inštitucionálne kódexy čestnosti a Pravidlá academickej integrity pre študentov sa nachádza na webovej stránke Center for Academic Integrity (http://www.academicintegrity.org/codes_and_policies/index.php#highschool).

2. METODOLÓGIA VÝSKUMU

Výskum vznikol na základe iného výskumu zameraného na protikorupčné stratégie vo vysokom školstve. Keď sme sa pýtali vysokých škôl na protikorupčné stratégie, tak sme viackrát dostali informáciu aj o etických kódexoch ako nástrojoch pre zužovanie tendencie využívať vysokoškolskú pôdu pre vlastný prospech. Pôvodne sme nepredpokladali, že sa na našich vysokých školách už začala riešiť otázka akademickej etiky. Informácia, že situácia sa začína meniť na našich vysokých školách aj v tejto oblasti nás zaujala natoľko, že sme sa rozhodli ju zmapovať v rámci samostatného úzko zameraného výskumu.

Výskum bol realizovaný na základe viacerých zdrojov. Jedným bolo štúdium odbornej literatúry akademickej etiky pedagógov a študentov a etických kódexov v USA. Druhým boli výstupy zo slovenských médií o akademickej etike za obdobie január 2001 – január 2009. Tretím zdrojom boli vnútorné pravidlá vysokých škôl upravujúce oblasť akademickej etiky. Štvrtým zdrojom informácií boli rozhovory s predstaviteľmi VŠ o akademickej etike na ich pôde. V septembri 2008 a v januári 2009 boli oslovené všetky VŠ, aby poskytli informáciu o existencii protikorupčných pravidiel alebo etického kódexu. Vo väčšine prípadov sme dostali odpoveď z úrovne VŠ a v troch prípadoch sme boli odkázaní na úroveň fakúlt, keďže podľa vedenia vysokej školy daná agenda spadala do pôsobnosti fakúlt. Keďže sme mali relatívne malý počet respondentov, tak používame v texte neidentifikujeme, či ide o názor predstaviteľa fakulty alebo vysokej školy. Týmto spôsobom chránime anonymitu vyjadrení našich respondentov.

Na základe odpovedí na e-mailovú žiadosť o informácie o etických kódexoch boli VŠ rozdelené do štyroch základných skupín²:

- VŠ, ktoré majú vlastný etický kódex pre študentov (2),
- VŠ, ktoré sa riadia etickým kódexom vytvoreným zvonku, t. j. Etický kódex zamestnancov vysokých škôl (13 vysokých škôl),
- VŠ, ktoré nemajú etický kódex, ale pripravujú ho (3),
- VŠ, ktoré etický kódex nemajú a ani ho nepripravujú (18).

Následne boli realizované rozhovory s dvoma až troma zástupcami každej z uvedených skupín. Mohlo ísť o zástupcov vysokej školy alebo fakulty, keďže na viacerých VŠ sme boli informovaní, že neexistuje centrálna politika v oblasti akademickej etiky, a že si túto otázku fakulty riešia individuálne. Okrem týchto štyroch skupín sa vysoké školy riadia kódexmi alebo pravidlami vyplývajúcimi z konkrétneho zamerania danej VŠ (policajti, vojaci, lekári, veterinári). Týmto pravidlám sme sa nevenovali, keďže boli odborovo špecifické a sú skôr relevantné z hľadiska profesijných kódexov relevantných v konkrétnej profesii než z hľadiska všeobecného akademického prostredia.

² Keďže v uvedených skupinách sú vysoké školy aj fakulty, tak počet inštitúcií je väčší ako počet vysokých škôl v SR.

Zvlášť sme sa zaoberali situáciou v akademickú etiku vedecko-pedagogických pracovníkov a zvlášť študentov, keďže v literatúre ako aj v realite je toto často oddeľované. Výnimkou je napríklad Stredo európska univerzita v Budapešti, ktorá má jeden etický kódex pre všetkých členov akademickú obce. Avšak, porušenie akademickú čestnosti zo strany študentov je ešte detailne definované v príručke študentov o ich právach a pravidlách, ktoré musia dodržiavať (CEU (2003) a (2007)). Počas našich rozhovorov sme sa okrem už uvedenej CEU stretli len v troch prípadoch s riešením akademickú etiky študentov a pedagógom na jednom mieste v zmysle písomného zachytenia kódexu, podrobností definovania etických pravidiel a sankcií za ich porušovanie. V dvoch prípadoch išlo o pripravované kódexy. Autor kódexu z jednej z týchto VŠ odôvodnil kódex pre všetkých členov akademickú obce tým, že buď je kódex pre všetkých alebo pre nikoho. V jednom prípade išlo už o existujúce kódexy, avšak pri tejto škole bol popísaný len obsah pravidiel, ale nie procesy odhaľovania previnení voči etike, či samotné riešenie problému. Zdôvodnenie zamestnanca tejto školy zodpovedného za otázky akademickú etiky bolo, že keďže s etikou pedagógov nemajú žiaden problém, tak nepotrebujú tieto procesy upravovať. Pri ostatných existujúcich kódexoch mali VŠ buď popísané len pravidlá pre pedagógov (to bolo v prípade VŠ, ktoré prebrali Etický kódex zamestnanca schválený SRK) alebo len pre študentov.

3. POUŽÍVANÁ TERMINOLÓGIA: AKADEMICKÁ ETIKA A ETICKÝ KÓDEX

I keď sme v úvode už naznačili základné definície akademickú etiky, tak na tomto mieste poskytneme podrobnejšiu diskusiu k definovaniu akademickú etiky, tak ako je popísaná v literatúre zaoberajúcej sa akademickou etikou. Na začiatok je potrebné zdefinovať si čo myslíme pojmi, ktoré používame v texte a to najmä akademická etika a etický kódex. Pojem **akademická etika** používame ako označenie etických pravidiel pre študentov aj pre pedagógov, či ďalších zamestnancov vysokej školy. V súvislosti so študentmi však hovoríme aj o akademickú čestnosti, ktorá je podľa nás v kontexte našej štúdie synonymom slova akademická etika študentov. Etika je podľa Callahana (1982) súbor vzájomných práv a povinností, ktoré by mali určovať ľudské správanie. Podľa Dinçovej (2008) etika sa okrem správania ľudí zaoberá aj morálnymi hodnotami, ideálmi a postojmi a analyzuje, čo je dobré pre jednotlivca a pre spoločnosť. Etika tiež poskytuje vzhľad do toho, čo sú morálne problémy v profesijnom (v našom prípade v akademickom prostredí) aj v osobnom živote a ako by sa veci mali diať alebo ako by sme ich mali robiť (tamtiež). Akademická etika pojednáva o uvedených oblastiach v prostredí vysokých škôl, t.j. v prostredí realizácie vedy a výskumu, vzdelávania, učenia sa, získavania kvalifikácie a „licencie“ (diplomu) na vykonávanie istej profesie a v prostredí kariérneho rastu (dosiahnutie vyšších vedecko-pedagogických hodností u nás, či získanie definitívy v USA). Definícia etiky v úvode štúdie popísala etiku ako súbor morálnych hodnôt, princípov a pravidiel regulujúcich správanie skupiny ľudí (Sičáková a Slimáková (2001)). Tieto hodnoty, princípy a pravidlá by sa mali podľa Callahana (1982) rodiť v diskusii členov skupiny, ktorej sa týkajú. Z týchto úvah vyplýva, že etika môže byť zdefinovaná rôzne v rôznych skupinách. Rôzne pohľady na etiku potvrdzujú aj rôzne odpovede našich respondentov.

Etický kódex je podľa Callahana (1982) skupinou ideálov alebo princípov. Podľa Olejárovej (In: Slančova, Bočák, Žarnovská, (2008)) je etický kódex zase súborom etických a morálnych pravidiel koordinujúcich správanie tých, pre ktorých bol určený. V súvislosti s pedagógmi etický kódex predstavuje vyjadrenie ideálu povolania pedagóga (tamtiež). Etické kódexy sa môžu medzi sebou líšiť v miere prioritizácie jednotlivých etických noriem, ktoré obsahujú (Fisherová (2003)).

4. KDE ZAČALI DISKUSIE O AKADEMICKÉJ ETIKE?

V štvrtej kapitole sa zaoberáme dvoma oblasťami doplnujúcimi kontext diskusie o definovaní akademickej etiky na VŠ. Prvou témou je definovanie etických problémov s akými sa stretávame v USA a na Slovensku. Kapitola potom pokračuje krátkou rozpravou o príčinách porušovania etiky u vedecko-pedagogických pracovníkov ako aj u študentov.

4.1 Akademické prostredie ako džungľa?

Niet pochyb o tom, že existujú problémy s etikou v akademickom prostredí. Toto z veľkej časti akceptujú stúpenci i odporcovia tvorby etických kódexov tak v zahraničnej literatúre ako aj medzi našimi respondentmi. Callahan (1982) cituje ostré slová bývalého viceprezidenta televíznej stanice CBS Charlesa Steinberga, ktorý v roku 1977 vyjadril názor, že v akademickom prostredí sú etika a povinnosti vnímané len akademicky a že akademici sa správajú ako v džungli. Pričom akademická džungľa je podľa Steinberga horšia ako tá prirodzená, keďže tu nejde o zabíjanie v záujme fyzického prežitia, ale spája sa tu krutá ambicióznosť so sadistickou radosťou. V súvislosti s pedagogickou činnosťou Callahan (1982) uvádza celý rad etických problémov na VŠ napríklad zneužívanie študentov, tolerovanie podvádzania a plagiátorstva študentov, nezodpovedné vyučovanie bez záujmu o študentov, konzultantská činnosť narušajúca povinnosti pedagóga voči škole a študentom, využívanie vyučovania na indoktrinovanie študentov učiteľovými obľúbenými témami, či zlyhanie pedagógov v pociťovaní zodpovednosti voči širšej spoločnosti. V oblasti výskumu zase Dinčová (2008) uvádza ako eticky problematické aktivity napríklad dezinterpretáciu dát, vymyslenie alebo sfaľšovanie dát, uvedenie autorstva niekoho, kto sa na výskume reálne nezúčastňoval, či zneužívanie študentov na prácu na výskume bez ich uvedenia ako spoluautorov. Porušovanie akademickej etiky zo strany vedeckých pracovníkov a pedagógov znamená aj poskytovanie nesprávneho vzoru pre študentov a začínajúcich vedcov (Dinčová (2008)). Takýto negatívny príklad je poskytnutý pokiaľ sa odignoruje neetické správanie učiteľa alebo pokiaľ je ponúknutá defínitíva niekomu, kto sa zachoval neeticky (tamtiež).

Mnohé prehrešky voči etike popísali aj takmer všetci naši respondenti. V médiách sme sa v súvislosti s pedagógmi stretli s upozorňovaním na plagiátorstvo pedagógov a na neoprávnené používanie akademického titulu verejne činnou osobou³. Problémy s etikou vylučovali len tí z našich respondentov, ktorí odmietali vytvorenie etických kódexov. Etické problémy na úrovni pedagógov na Slovensku boli rôznorodé. Niektoré sú podobné ako vyššie citované. Jedným z často spomínaných problémov u našich respondentov bolo, že

³ Pre detaily pozri časť 7.5.1

pedagógovia učia na viacerých VŠ zároveň, čím trpí kvalita ich učenia. Toto by sa dalo prirovnať k problému popísanému Callahanom (1982) s poskytovaním konzultačných služieb na úkor vyučovania. Ďalším problémom je „požičiavanie“ publikácií viacerým VŠ, aby sa im zarátavali do publikačnej činnosti. Školy sa tiež stretli s neobjektívnym prístupom učiteľov pri hodnotení študentov, slabou prípravou učiteľov na hodinu, či neochotou funkcionárov na nižších stupňoch riadenia zaoberať sa porušovaním etických pravidiel vyučujúcimi. K prehreškom, s ktorými sme sa nestretli v zahraničnej literatúre, ale uviedli ich naši respondenti patria pýtanie si úplatku za skúšky od študentov a vyučovanie pod vplyvom alkoholu.

Zo strany študentov je pomerne rozšírené podvádzanie. Podľa Grijalvovej, Nowella, a Kerkvlieta (2006) študenti podvádzajú naprieč kultúrami a odbormi. Študenti zneužívajú internet a podvádzanie u nich pozorovať tak na vysokých ako aj na stredných školách (McCabe a Pavela (2004)). McCabe na základe rozsiahleho výskumu (Mangan (2009)) zistil, že v USA je podvádzanie najrozšírenejšie na školách orientujúcich sa na vzdelávanie manažérov (MBA programy), z ktorých až 56 % priznalo, že v poslednom roku aspoň raz podvádzali. Hneď za budúcimi biznismenmi nasledujú americkí študenti komunikácie (tamtiež). Prípady podvádzania zahŕňali napríklad opisovanie, kopírovanie z internetu a nedovolené pomáhanie inému študentovi.

Na Slovensku síce neexistujú podobné výskumy, ale sklon k podvádzaniu je zaznamenaný na základe anekdotických skúseností pedagógov. Väčšina našich respondentov mala priamu skúsenosť s podvádzaním študentov. Prítomnosť podvádzania a plagiátorstva potvrdzujú aj výstupy z médií, kde práve tieto dva problémy tvoria najčastejšie pertraktované témy v súvislosti celkovo s porušovaním akademickej etiky⁴.

4.2 Príčiny vzniku etických problémov

Informácia o existujúcich problémoch s akademickou etikou je veľmi dôležitá z hľadiska stimulovania diskusie o akademickej etike. Z hľadiska hľadania riešení porušovania akademickej etiky je dôležitejšie pochopenie príčin prečo sa členovia akademickej obce rozhodnú konať v rozpore s akademickou etikou. Práve príčinám porušenia akademickej etiky sa venuje druhá časť kapitoly číslo 4.

Fisherová (2003) sa zhoduje s Callahanom (1982) v tvrdení, že otázky akademickej etiky v súvislosti s pedagógmi a vedcami vo vysokom školstve sa začnú otvárať v prípade, keď jej subjekty (členovia akademickej obce) sa dostávajú pod viaceré tlaky a musia sa rozhodnúť pre istý typ správania ako odpoveď na tieto tlaky. „Správne“ rozhodnutie je vedené už spomínanými etickými princípmi, ktoré by mali človeku v konfliktnnej situácii pomôcť rozhodnúť sa pre takú možnosť, ktorá je etická.

Vedecko-pedagogickí pracovníci podliehajú komplexným tlakom vznikajúcim na základe vnútorných napätí a očakávaní zvonku. Tradičné mechanizmy pre identifikovanie a riešenie

⁴ Pre detaily pozri časť 7.5.1

etických problémov vznikajúcich pod týmto tlakom už nie sú dostačujúce (Fisherová (2003)). Dilemy sú stimulované potrebou rozhodnúť sa nie medzi konaním dobrého alebo zlého, ale je potrebné uprednostniť jedno *dobro* pred druhým (Callahan (1982)). Príkladom takéhoto stretu protichodných vnútorných tlakov je napríklad požiadavka na pedagóga, aby bol učiteľom s množstvom študentov, ktorí budú navyše spokojní s jeho prácou a zároveň, aby produkoval veľa kvalitnej výskumnej činnosti a publikoval odborné články. Okrem toho by mal pomáhať kolegom a zároveň pracovať na získaní definitívy (Fisherová (2003)).

Vonkajšie tlaky vznikajú na základe externých hráčov na VŠ. Ako príklad môžeme uviesť požiadavku na VŠ, aby boli viac zodpovedné širšej spoločnosti, a aby sa ich zamestnanci viac zapájali do verejných diskusií vo svojich vedných oblastiach (Fisherová (2003)). Spor vzniká, keď je takáto požiadavka kombinovaná s nárokom, aby si vedecko-pedagogický pracovníci zároveň plnili povinnosti v oblasti vedeckých publikácií a učenia (Callahan (1982)). Ako je vidno z uvedeného proti sebe môžu stáť tak len vnútorné alebo len vonkajšie tlaky alebo proti sebe môžu stáť vnútorné verzus vonkajšie tlaky.

Podľa Callahana (1982) sa nedá povedať, že by takéto konfliktné tlaky neexistovali v minulosti, ale v súčasnosti sú oveľa intenzívnejšie a tiež sú posilnené zvyšujúcou sa komplexnosťou vysokých škôl.

Postavenie VŠ na Slovensku sa významne zmenilo po roku 1989, keď sa VŠ stali autonómne a získali akademickú slobodu s čím sa spojila stále významnejšia diskusia o potrebe nárastu ich zodpovedania sa verejnosti. Tlaky popísané v literatúre nachádzame aj na Slovensku, ale reakcie na ne sú odlišné. Napríklad na tlak mať viac citácií (t.j. byť vedecky produktívny) môže byť odpoveďou požiadanie kolegu v zahraničí o citovanie článku. Potrebný počet publikácií, či nutnosť napísať vysokoškolskú učebnicu zase bývajú podľa našich respondentov motívom plagiátorstva vysokoškolských učiteľov.

Porušovanie etiky zo strany študentov má viacero príčin. Jednou je, že študenti majú pocit, že dôležitejšie ako proces je výsledok, ktorý pokiaľ je dobrý, tak nezáleží na tom, že bol dosiahnutý menšími podvodmi (Mangan (2009)). Motívom k podvádzaniu tiež môže byť nudnosť zadania a predpoklad, že ich vyhodnocovanie nie je zaujímavé ani pre samotného hodnotiaceho pedagóga (McCabe a Pavela (2004)). Inokedy sa študent uchýľuje k podvádzaniu pokiaľ ho nezaujíma štúdium samotné a chce len získať diplom (Ludrovská (2007)). Študentov ďalej môže zvädzať k porušovaniu akademickej etiky ak vidia, že je neetické správanie tolerované na ich škole a že ich spolužiaci, ktorí sú nečestní získajú dobré hodnotenie práve vďaka podvádzaniu (tamtiež). Na danej škole môže vzniknúť kultúra podvádzania, čiže v danej komunite bude normálne podvádzať a „pomáhať“ si pri skúškach a úlohách (Grijalva, Noewll a Kerkvliet (2006)). K podvádzaniu môže dôjsť aj pokiaľ študenti nie sú oboznámení s tým ako sa vyhnúť podvádzaniu (hlavne pri plagiátorstve) a pokiaľ im nie je vysvetlené prečo je podvádzanie zlé vo vzdelávaní. V tejto súvislosti sa ako problematické uvádza, že podvádzanie si študenti prinášajú už zo strednej školy. Situácia je v tomto ohľade zhodná v USA aj na Slovensku. V súvislosti s plagiátorstvom nami oslovení zástupcovia VŠ uvádzajú, že študenti sa na stranej škole neučia citovať, čo môže byť podľa

nich jedným z problémov plagiátorstva v prvom ročníku VŠ. Ďalšie problémy, mimo tých bežne uvádzaných v literatúre tiež zahŕňali absencie študentov, či neznalosť predpisov na danej VŠ, čo vyúsťuje do ich porušovania.

5. RÔZNE PRÍSTUPY K DEFINOVANIU AKADEMICKÉJ ETIKY

V literatúre aj medzi našimi respondentmi existuje diskusia aké spôsoby je možné využiť k definovaniu etických princípov v rámci akademického prostredia. Pri štúdiu literatúry a počas našich rozhovorov sme sa stretli so štyrmi prístupmi k definovaniu etiky do akademického prostredia:

- kodifikovanie akademickkej etiky prostredníctvom etického kódexu (pozri napríklad McCabe in Mangan (2009)),
- zavedenie etiky ako riadneho vyučovacieho predmetu (napríklad Weber (2006)),
- ponechanie rozhodnutia o tom čo je alebo nie je etické na jednotlivcovi, ktorý by mal byť dostatočne zrelý na to, aby vedel, čo je a čo nie je správne (naši respondenti),
- definovanie akademickkej etiky prostredníctvom diskusie o samotnej podstate VŠ, z ktorej vyplynú aj samotné etické princípy (pozri Callahan (1982)).

Na nasledujúcich riadkoch popisujeme všetky uvedené pohľady na definovanie akademickkej etiky.

5.1 Etický kódex ako nástroj na kodifikovanie akademickkej etiky

Vzhľadom na fakt, že zvyšok štúdie je prevažne venovaný otázkam tvorby a implementácie etického kódexu, tak na tomto mieste sa obmedzíme len na stručné definovanie etického kódexu a na popis procesov, ktoré sa spájajú s jeho zavedením do praxe.

Olejárovej (In: Slančova, Bočák, Žarnovská, (2008)) definuje etický kódex ako súbor etických a morálnych pravidiel koordinujúcich správanie tých, pre ktorých bol určený. Stúpenci využívania etického kódexu ako nástroja na presadzovanie akademickkej etiky na VŠ zdôrazňujú, že okrem nadefinovania jasných pravidiel je potrebné, aby kódex obsahoval aj sankcie za ich porušovanie a procesy, podľa ktorých sa bude postupovať pri hodnotení porušenia etického kódexu (tamtiež). Olejárová (In: Slančova, Bočák, Žarnovská, (2008)) ďalej zdôrazňuje, že pre uplatniteľnosť kódexu je dôležitá aj aktívna komunikácia o jeho obsahu, vysvetlenie významu kódexu samotného a jeho jednotlivých ustanovení ľuďom, ktorých sa kódex týka. Z hľadiska implementácie je tiež podľa uvedenej autorky dôležitá pravidelná kontrola uplatňovania kódexu v praxi a jeho prípadná revízia zabezpečujúca aktualizáciu znenia kódexu v súlade s novými potrebami akademickkej obce danej VŠ (tamtiež). Efektívne uplatňovanie kódexu ďalej vyžaduje vytvorenie inštitúcií na pôde VŠ, ktoré budú realizovať kontrolu napĺňania kódexu a zabezpečovať vymáhanie kódexu. Vymáhanie kódexu by malo byť podľa našich respondentov zabezpečené nezávislou organizačnou jednotkou v rámci VŠ. V prípade jedného z navrhovaných kódexov bude na uplatnenie kódexu na danej VŠ vytvorená pozícia ombudsmana, ktorý bude zbierať podnety

a pomáhať členom akademickej obce s výkladom etických pravidiel. Jeho pozícia má byť na danej VŠ kombinovaná s prácou disciplinárnej komisie, ktorá bude posudzovať porušenie etického kódexu. Inštitút disciplinárnej komisie je využívaný aj na ostatných VŠ, ktoré majú zavedený etický kódex alebo ho pripravujú (pozri napríklad FF KU (2008)).

Na záver tejto časti treba upozorniť, že definovanie etických pravidiel prostredníctvom etického kódexu je kontroverznou témou (Fisherová (2003)). Existencia kódexu nemusí zaručovať zhodu ľudí, ktorých sa týka, na definovaných normách ani na potrebe existencie kódexu. Toto je podľa Fisherovej (2003) aj prípad Vyhlásenia o profesionálnej etike Americkej asociácie univerzitných profesorov (ďalej len AAUP). Podobne by sa dala popísať aj situácia s našim Etickým kódexom zamestnancov vysokých škôl⁵, ktorý bol schválený Slovenskou rektorskou konferenciou (ďalej len SRK). Len 10 z 33 vysokých škôl uviedlo, že sa ním riadi a pohľady na kódex boli veľmi rôznorodé medzi našimi respondentmi (bližšie pozri časť o iniciatívach z úrovne SRK). Prijatie kódexu má svojich obhajcov, odporcov a sú aj hlasy, ktoré sú niekde v strede medzi podporovateľmi a medzi odporcami kódexu. Podporovatelia kódexu podľa Fisherovej (2003) tvrdia, že kódex môže ochrániť pedagógov voči neprímeraným požiadavkám manažmentu školy alebo vonkajším záujmom, teda pomáha im riešiť dilemy a napätia popísané vyššie. Jeden z ľudí, ktorý pripravuje etický kódex pre VŠ na Slovensku si myslí, že bez inštitucionalizácie etiky prostredníctvom kódexu nie je možné etiku zaviesť. Odporcovia sú proti kódexu pre pedagógov ako takému, pretože majú obavu, že etický kódex môže ohroziť akademickej slobody, profesionálnu autonómiu a zvýšiť zraniteľnosť pedagógov voči sťažnostiam študentov (tamtiež). Jeden z našich respondentov pripravujúci etický kódex však v tejto súvislosti zdôrazňoval, že kódex by mal byť vnímaný, že je v prospech všetkých.

V ďalších častiach textu podrobne hovoríme v kontexte skúseností z USA, odbornej literatúry z USA a slovenskej skúsenosti o obsahu etických kódexov (kapitola č. 6, v podmienkach Slovenska kapitola 7.3), o typoch etických kódexov (kapitola 7, 7.1, 7.2) a o mechanizmoch zavádzania etických kódexov do praxe (kapitola 7.4).

5.2 Zavedenie etiky ako predmetu v rámci študijných programov

V literatúre (Weber (2006), Dinçová (2008)) ako aj počas našich rozhovorov sme sa stretli s názorom, že zavedeniu akademickej etiky na VŠ by pomohlo zavedenie akademickej etiky ako riadneho predmetu. Z hľadiska literatúry aj interviewovaných ide skôr o proces sprevádzajúci implementáciu etického kódexu. Podrobnejšie sa mu preto venujeme v kapitole 7.4 a na tomto mieste uvedieme len základnú logiku tohto názoru. Dinçová (2008) v súvislosti so zavedením predmetu etiky hovorí, že predmet samotný nezmení správanie študentov. Avšak, vedomosti z oblasti etiky, poznanie hodnôt a etických princípov môže študentom poskytnúť usmernenie, aby vedeli konať eticky, a aby vedeli vyhodnotiť etické problémy. Respondenti podporujúci zavedenie predmetu etiky k tomuto ešte dodali, že vytvorením predmetu etiky, etika samotná získa aj status väčšej dôležitosti medzi ostatnými pedagógmi.

⁵ SRK (2006b)

Pedagógovia budú tak viac motivovaní implementovať zásady etiky vo svojom konaní. Týmto pádom má zavedenie predmetu etiky dosah nielen na študentov, ale aj na pedagógov. Naopak, ako problém sa podľa našich respondentov javí, že zavedenie predmetu etiky by mohli pedagógovia vnímať ako ohrozenie priestoru pre nimi vyučované predmety.

5.3 Ponechanie rozhodnutia o etickom správaní na jednotlivca

Dvaja z našich respondentov uviedli, že nie je možné definovať akademickú etiku prostredníctvom vytvorenia pravidiel alebo kódexu. Podľa týchto účastníkov rozhovorov člen akademickej obce je dostatočne zrelý, aby vedel, čo je a čo nie je správne. Pokiaľ to nevie, tak etický kódex tomu nepomôže.

5.4 Akademická etika ako pozitívna externalita diskusií o zmysle samotnej VŠ

Daniel Callahan (1982) predstavuje hlas v strede medzi priaznivcami a odporcami etického kódexu pre pedagógov. Prvým problémom s kódexmi je pre Callahana (1982) fakt, že kódexy takmer nikdy nepomohli riešeniu etických problémov. Buď len v lepšom prípade pomohli sformulovať isté ideály pre dané povolanie alebo v horšom prípade pomohli ľuďom z dotknutej profesie vytvoriť si ochranný štít voči verejnosti, za ktorým si robili čo chceli. Druhým problémom je podľa Callahana (1982) naformulovanie všeobecne akceptovaného a zároveň pre profesiu adekvátneho kódexu. Callahan (1982) vidí len dve možnosti naformulovania kódexu. Prvou je, že kódex bude veľmi všeobecný a bude obsahovať len základné ideály, na ktorých sa vedia všetci zhodnúť. Takýto kódex nič nevyrieši ale ani nič nepokazí (tamtiež). Môže slúžiť ako informácia pre ľudí, ktorí prichádzajú do komunity o pravidlách, na ktorých sa členovia danej komunity dohodli, a podľa ktorých bude ich správanie hodnotené. Druhou možnosťou je, že sa kódex pokúsi zachytiť všetky práva a povinnosti členov akademickej obce, čo by vyústilo do veľmi komplexného dokumentu, ktorý by nakoniec nebol implementovateľný (Callahan (1982)). Ako alternatívu vníma Callahan (1982) nesústrediť sa na dosiahnutie výsledku, ale skôr na proces, teda na samotnú diskusiu o etických princípoch. Diskusia by sa podľa neho mala odohrávať na úrovni každej inštitúcie a nie celonárodne a mala by sa konať pravidelne napríklad v dvojročných intervaloch. Obsahom diskusie by mali byť otázky smerujúce k samotnej podstate vysokej školy a poslania a úloh členov akademickej obce (Callahan (1982)). Z odpovedí na základné otázky o podstate VŠ by sa vyvinuli aj princípy etiky relevantné pre danú komunitu. Callahan (1982) teda zdôrazňuje proces diskusie o etike, v ktorej vzniknú pravidlá vychádzajúce zo základnej misie danej VŠ a jej akademickej obce.

6. OTÁZKY SPOJENÉ S TVORBOU ETICKÉHO KÓDEXU NA SLOVENSKU

Šiesta kapitola predstavuje úvod k podrobnejšiemu popisu situácie ohľadom etických kódexov na slovenských VŠ prostredníctvom popísania okolností súvisiacich so vznikom etického kódexu. V tejto súvislosti sa najprv venujeme otázke, či by mal byť etický kódex upravujúci správanie študentov aj vedecko-pedagogických pracovníkov. Následne hovoríme o dôvodoch odmietania verzum akceptovania vytvorenia etického kódexu. Štvrtá podkapitola sa venuje informáciám o tom, kto sú prevažne na Slovensku iniciátori vzniku etického

kódexu. Postoje študentov k vzniku etického kódexu a vplyv etického kódexu na správanie študentov uzatvárajú šiestu kapitolu.

6.1 Spoločný kódex alebo zvláštne kódexy pre študentov a pedagógov?

Viacero z našich respondentov malo len kódex pre pedagógov alebo len pre študentov. A to i napriek tomu, že jeden z našich respondentov poznamenal, že buď existuje etický kódex pre všetkých alebo pre nikoho. Treba však povedať, že takmer všetci naši respondenti, ktorí mali len jeden z kódexov povedali, že považujú za dôležité dopracovať aj druhý kódex. Nikto z nich však nemal konkrétnu predstavu o tom, že kedy a v akej forme by sa tak malo udiť. Nešlo teda ešte ani zďaleka o konkrétnu iniciatívu.

Zaujímavým tiež bolo zistenie, že naši respondenti, ktorí pripravovali alebo už majú etický kódex medzi sebou nekomunikujú a nevedia navzájom o tom, že aj na inej VŠ sa pripravuje kódex alebo, že už VŠ kódex má. Výnimkou je akademická etika pre študentov implementovaná na Vysokej škole manažmentu v Trenčíne (ďalej len VŠM), o ktorej existuje širšie povedomie. VŠM totiž o tejto skutočnosti pomerne často informuje verejnosť (pozri napríklad Nemeč (2007)). Väčšia časť VŠ tiež vie o existencii Etického kódexu zamestnancov VŠ prijatého Slovenskou rektorskou konferenciou (SRK (2006b)).

6.2 Dôvody odmietania etického kódexu na Slovensku

Stretli sme sa s názorom na škole, kde je etický kódex v pokročilom štádiu prípravy, že aj u nich majú pedagógovia veľké obavy zo zavedenia kódexu a to z veľmi podobných dôvodov ako boli uvedené vyššie (ohrozenie akademickej slobody, profesionálnej autonómie, zvýšenie zraniteľnosti pedagógov voči sťažnostiam študentov) (pozri časť 5.1). Ďalšie dôvody smerujúce k odmietnutiu kódexu už boli odlišné, než tie ktoré sme našli v literatúre. VŠ, ktoré nevnímali ako dôležité vytvoriť etický kódex chápali oblasti upravované kódexmi ako základné pravidlá slušnosti, ktoré by členovia akademickej obce už mali mať v sebe. Pokiaľ ich nemajú, tak etický kódex ich slušnosť i tak nezaručí. Ďalším z argumentov bolo, že daná VŠ je malá a tak nepotrebuje mať takéto písomné pravidlá. Pohľad na to čo je malá škola však je veľmi relatívny. Školy, ktoré boli menšie ako tie, z ktorých pochádzali etického kódexu kódex mali. Odporcovia kódexu, ktorý považujú kódex za súpis pravidiel slušnosti, si ho predstavujú ako čosi, čo by malo obsahovať aj sankcie za porušenie, lenže slušné správanie sa dá len veľmi ťažko spísať a porušenie takýchto pravidiel je podľa nich len veľmi ťažko merateľné. Kódex by mal podľa jedného z predstaviteľov takýchto VŠ vznikáť zdola a keďže tam (medzi pedagógmi a študentmi) nie je dopyt, tak je otázne, či by vedenie školy malo takýto kódex pripraviť. Nové VŠ neriešili prípravu kódexu skôr z technických dôvodov, keďže sú nové a riešia otázku základných dokumentov, ktoré sa od nich zo zákona požadujú. S pomerne často sa meniacou legislatívou u nás sa menia aj tieto dokumenty, čo zavaľuje nové VŠ naliehavými administratívnymi úlohami. Etický kódex tak berú ako v istom zmysle „čerešničku na torte“, ktorou sa môžu zaoberať až keď budú mať podchytené „základné životné funkcie“. Posledným dôvodom našich respondentov je, že keď nie sú problémy s etikou, tak netreba mať kódex. Avšak ťažko sa vymedzuje, či existujú problémy s etikou alebo nie pokiaľ etika nie je zadefinovaná.

6.3 Dôvody pre zavedenie etického kódexu na Slovensku

Zavedenie etického kódexu nevyplýva zo žiadnej právnej normy. Ide teda o dobrovoľnú iniciatívu VŠ, ktoré k prijatiu kódexu pristúpia. Na Slovensku predstavitelia VŠ, ktorí uviedli, že pripravujú, alebo majú kódex a boli účastníkmi nášho výskumu mali rôzne dôvody na vznik kódexov. Nikto neuviedol vyššie citovaný dôvod, ktorý sme našli v literatúre (ochrana voči neprimeraným požiadavkám zvonka a usmernenie pri riešení sporných situácií). Ako dôvod bolo uvedené, že zavedenie etického kódexu pomôže novým učiteľom prichádzajúcim na fakultu pochopiť, čo sú hodnoty fakulty. Účastníci rozhovorov z dvoch škôl uviedli, že si od zavedenia kódexu sľubujú zlepšenie vnímania ich VŠ navonok. To znamená, že kódex by mal zabezpečiť, aby sa na škole zlepšila atmosféra, aby bol vzťah medzi študentmi a pedagógmi etickejší. Keďže dnes už vysoké školy medzi sebou bojujú o študenta, tak tieto školy považujú lepšiu atmosféru na svojej pôde za komparatívnu výhodu voči ostatným VŠ, kde sa na etiku až tak nedbá. Ako sa uvádza v zápisnici Slovenskej rektorskej konferencie⁶, tak aj etický kódex prijatý SRK mal tiež slúžiť na komunikáciu navonok voči verejnosti. Zástancovia kódexu, s ktorými sme hovorili, si tiež mysleli, že im tento dokument umožní zjednotiť pohľad na hodnoty danej inštitúcie. Najmä novo prichádzajúci pedagógovia a študenti tak podľa nich budú mať možnosť vedieť čo je na danej VŠ považované za etické správanie.

6.4 Iniciátori vzniku etického kódexu

Pri nami interviovaných pracovníkoch VŠ, kde mali alebo pripravovali kódex boli iniciátori kódexu rôzni. V troch prípadoch išlo o iniciatívu člena vedenia školy, i keď motívy týchto ľudí boli odlišné. Jedným z nich bol fakt, že škola často komunikuje s podnikovou sférou, ktorá je v častom styku s verejnosťou podobne ako VŠ, a v ktorej sú už etické kódexy pomerne bežné. Z tohto dôvodu daný manažér mal pocit, že vzhľadom na podobnosť VŠ a podnikov v oblasti blízkeho vzťahu s verejnosťou by mala aj VŠ mať kódex. Iný vedúci pracovník VŠ je zase sám človek, pre ktorého je v osobnom živote dôležitá etika a morálka a tak chcel podobnú filozofiu aplikovať aj na inštitúciu, ktorú vedie. Tretí riadiaci pracovník inicioval vznik študentského kódexu, lebo ako pedagóg a človek so skúsenosťami s akademickou etikou v anglosaskom prostredí bol veľmi frustrovaný z rozšírenosti podvádzania medzi študentmi. Rovnaké motívy viedli aj pedagógov na ďalšej z vysokých škôl k iniciovaniu kódexu pre študentov. Okrem pedagógov a vedenia škôl sme sa stretli ešte s ďalším typom iniciátora a to bol odborník na etiku, ktorý je zároveň vysokoškolským pedagógom. Tento človek zase inicioval vznik kódexu najmä na základe svojej odbornej príslušnosti. Byť etikom totiž pre tohto človeka znamenalo usilovať sa preniesť princípy etiky, ktorou sa zaoberá ako vedec a pedagóg, do svojho pracovného prostredia.

Z uvedeného je zrejmé, že iniciátorom vzniku kódexov bývajú rôzni členovia akademickej obce a že aj ich motívy môžu byť veľmi odlišné, i keď konečný cieľ je podobný.

⁶ SRK, 2006d

6.5 Postoj študentov k etickému kódexu a vplyv kódexu na správanie študentov

V súvislosti so študentmi sme sa nestretli v literatúre s odmietaním kódexu. Podľa výskumov McCabe a Pavela (2004) študenti nie sú proti postihovaniu porušovania akademickej etiky. Študenti však majú potrebu byť vedení k tomu, že hrajú dôležitú úlohu v navrhovaní a presadzovaní štandardov akademickej etiky. Dôležitým faktorom je tiež príklad učiteľa, ktorý by sa jednak mal riadiť rovnakým štandardom ako požaduje od študentov a zároveň by mal dôsledne konať v prípade odhalenia neetického správania medzi študentmi (tamtiež). Zavádzanie študentských kódexov tiež podporujú výsledky výskumu realizovaného McCabeom, ktorý zistil, že o 12 % menej študentov podvádzalo na vysokých školách, kde zaviedli kódex, ktorý on so svojimi spolupracovníkmi definoval koncom 90-tych rokov pre študentov⁷ oproti školám, kde žiaden kódex nebol. Na VŠ, kde už je študentský kódex dlhodobou tradíciou to bolo dokonca o 22 % menej než na školách bez kódexu (McCabe a Pavela (2004)). Zaujímavé je prepojenie akademickej etiky študentov na VŠ a na stredných školách. Našli sme viacero článkov hovoriacich o etike už na stredných školách. Logika tohto prístupu spočíva v tom, že výchova k nepodvádzaniu by mala začať skôr ako na univerzite. Na niektorých stredných školách v USA je výchova k etike už realitou. Napríklad The Center for Academic Integrity uvádza päť stredných škôl s kódexmi⁸.

Situácia na Slovensku vyzerá byť podobná ako ju popisuje literatúra. Žiadny z respondentov neuviedol odpor študentov voči zavedeniu kódexu. Ako problém bolo skôr uvádzané, že študenti sú pasívni a ani nemajú o etický kódex záujem, čo bolo uvádzané ako dôvod prečo kódex ani nevytvoriť. Naopak jedna zo škôl pripravujúca študentský kódex z úrovne vedenia školy uviedla, že študenti, ktorých sa pýtali na názor na vytvorenie kódexu boli prísnejší ako predkladatelia. Ide o podobnú skúsenosť akú mal počas svojho prieskumu McCabe (2004). Zástupca inej VŠ zase uviedol, že študenti nemali problém akceptovať kritériá, ktoré im boli prezentované na začiatku semestra a tieto pravidlá si navyše aj odhlasovali čím sa k nim aktívne prihlásili. Potvrďuje sa tu, že pokiaľ sú študenti zapojení a majú možnosť ovplyvniť tvorbu kódexu, tak majú tendenciu sa s ním stotožniť. Viac o tejto téme je v časti o implementácii kódexu.

7. ETICKÉ KÓDEXY A KÓDEXY AKADEMICKEJ ČESTNOSTI NA SLOVENSKU

Po úvodnej diskusii o tom, či vôbec mať alebo nemať etický kódex sa venujeme otázkam súvisiacim s tvorbou a implementáciou kódexov. Podobne ako v predchádzajúcej časti aj na tomto mieste poskytujeme pohľad na to ako kódex vytvorili/tvorí VŠ na Slovensku a ako je tento proces popísaný v odbornej literatúre. Začínáme popisom kódexov prijatých na národnej úrovni a pokračujeme kódexmi na úrovni inštitúcií. Rovnako ako v predchádzajúcich častiach aj tu je texte delený medzi časti týkajúce sa pedagógov a študentov.

⁷ Ten Updated Principles of Academic Integrity (McCabe a Pavela (2004)).

⁸ http://www.academicintegrity.org/codes_and_policies/index.php#highschool

7.1 Kódexy na národnej úrovni

Kódexy môžu vznikajúť na úrovni národnej alebo na úrovni jednotlivých VŠ. V literatúre ako aj u nás sme sa stretli s oboma prístupmi. Príkladom kódexu z centrálnej úrovne pre pedagógov v USA je „Statement on Professional Ethics“⁹ Americkej asociácie univerzitných profesorov (AAUP) (AAUP (2006)) a pre študentov je „Ten (Updated) Principles of Academic Integrity“ (McCabe a Pavela (2004)). Na Slovensku boli z národnej úrovne (Slovenskou rektorskou konferenciou) pripravené dokumenty tak pre pedagógov (Etický kódex zamestnancov vysokých škôl¹⁰) ako aj pre študentov (Opatrenie na odstránenie plagiátorstva pri spracovaní a prezentovaní bakalárskych, diplomových a dizertačných písomných prác¹¹). Etické kódexy definované na národnej úrovni sa podľa nášho názoru viac približujú „profesijným“ kódexom, t.j. spoločné pre všetkých členov danej profesie/stavu v celej krajine.

7.1.1 Iniciatívy z úrovne SRK

Slovenská rektorská konferencia (SRK) je občianske združenie, ktoré vzniklo v roku 1993 a po prijatí zákona č. 131/2002 Z. z. v znení neskorších predpisov sa stalo aj jedným z orgánov reprezentácie vysokých škôl. SRK slúži na podporu spolupráce rektorov VŠ. Okrem iného SRK aj prerokúva a zaujíma stanovisko k zásadným otázkam súvisiacimi s vysokoškolskou politikou (SRK (2009a)). 28. 9. 2006 SRK schválila na svojom zasadnutí dva dokumenty súvisiace s akademickou etikou. Jeden sa týkal študentov (Opatrenia na odstránenie plagiátorstva pri spracovaní a prezentovaní bakalárskych, diplomových a dizertačných písomných prác¹¹) a druhý sa týkal pedagógov (Etický kódex zamestnancov vysokých škôl¹⁰). Išlo teda o dokumenty prijaté na národnej úrovni zaoberajúce sa etikou pedagógov aj študentov.

7.1.1.1 Opatrenie na odstránenie plagiátorstva pri spracovaní a prezentovaní bakalárskych, diplomových a dizertačných písomných prác (ďalej len Opatrenia na odstránenie plagiátorstva)

Ide o všeobecný, stručný trištvrté stranový dokument so štyrmi bodmi. Dokument odporúča, aby študent podpísal čestné vyhlásenie, že bude citovať použité zdroje, aby VŠ poskytla študentovi informáciu o tom ako citovať, aby sa postupovalo preventívne pri obmedzení plagiátorstva (prostredníctvom vedúceho práce, oponenta, komisií a pod.), a aby pri zistení plagiátorstva boli vyhovené postihy v súlade s vnútornými predpismi VŠ¹¹. Dokument má odporúčací charakter a nezaobrá sa písaním prác počas štúdia, ani inými previneniami študentov voči akademickému etike ako napríklad opisovanie pri skúškach.

Na rozdiel od Etického kódexu zamestnancov VŠ, ktorý je na neustále zobrazenej lište webstránky SRK, je Opatrenie o odstránení plagiátorstva umiestnené v časti stránky „Vyhlásenia“. Takže pre návštevníka stránky je oveľa ťažšie zistiť, že takýto dokument existuje. Na podporu Etického kódexu prezident SRK napísal aj komentár v celoslovenskom

⁹ Vyhlásenie o profesijnej etike

¹⁰ SRK (2006b)

¹¹ SRK (2006c)

denníku¹² a bolo k tomu niekoľko mediálnych výstupov v hlavných slovenských médiách (pozri ďalej časť 7.1.1.2). V súvislosti s Opatreniami na odstránenie plagiátorstva bola mediálna aktivita menšia a nezaznamenali sme taký proaktívny krok zo strany prezidenta SRK akým bol komentár ku kódexu pre zamestnancov. Počas nášho výskumu sme sa nestretli s tým, že by o tomto dokumente zástupcovi VŠ vedeli. Opatrenia SRK na odstránenie plagiátorstva teda neboli uvedené do života. Dôvodom prijatia Opatrení SRK môže byť symbolická rovina odzrkadľujúca postoj organizácie, keďže podľa členov SRK má dokument vyjadriť nulovú toleranciu SRK k plagiátorstvu (SRK (2006d)). V tejto súvislosti je pomerne malá miera presadzovania tohto dokumentu do reálneho fungovania vysokých škôl prekvapivá vzhľadom na fakt, že otázka plagiátorstva študentov tvorí významnú väčšinu mediálnych výstupov súvisiacich s porušením akademickej etiky.

7.1.1.2 Etický kódex zamestnancov vysokých škôl (ďalej len Etický kódex)

Je to rozsiahlejší dokument než Opatrenia o odstránení plagiátorstva¹³. Vo všeobecnosti však ide o štandardné princípy pre pedagógov zaoberajúce sa všeobecnými hodnotami, ktoré majú pedagógovia rešpektovať, kvalitou ich práce, vzťahmi s kolegami a študentmi, ochranou autorských práv, pracovnými záväzkami voči VŠ a vzťahom k majetku VŠ. Na rozdiel od Opatrenia o odstránení plagiátorstva Kódex neobsahuje žiadne sankcie.

Z mediálnych výstupov obsahujúcich vyjadrenia predkladateľa sprevádzajúcich prijatie tohto kódexu sa javí, že jeho hlavným cieľom malo byť obmedzenie pôsobenia pedagógov na viacerých VŠ (napr. Šimkovičová (2006) alebo Kajabová (2007)). Novela zákona o vysokých školách prijatá necelý rok po schválení kódexu SRK skutočne obmedzila pracovný úväzok učiteľov vysokých škôl (zákon č. 363/2007 Z. z.). Táto legislatívna zmena však nemala dlhé trvanie, keď bola o niekoľko mesiacov zrušená poslaneckou novelou vysokoškolského zákona (zákon č. 129/2008 Z. z.). V médiách vznikli špekulácie, že obmedzenie pôsobenia pedagógov môže súvisieť so snahou obmedziť pôsobenie pedagógov na súkromných VŠ, čo by mohlo mať za následok ich zánik (Šimkovičová (2006)). Túto špekuláciu môžu podporiť skutočnosť, že novela zákona o VŠ z roku 2008, ktorá negovala zavedenie limitovania úväzkov pedagógov bola iniciovaná Mojmírom Mamojkom, poslancom, ktorý je zároveň zakladateľom jednej zo súkromných VŠ. Zároveň u žiadneho nášho respondenta, ktorý otázku viacerých úväzkov pedagógov vnímal ako problematickú z hľadiska akademickej etiky, sme sa nestretli s tým, že by kódex ako taký mal vplyv na riešenie danej otázky.

10 z 20 verejných vysokých škôl deklarovalo, že používa etický kódex. Žiadna zo štátnych a súkromných VŠ tento kódex podľa vlastného vyjadrenia neuplatňuje. Podrobne sa rozboru Etického kódexu z hľadiska etiky venovala Olejárovej (In: Slančova, Bočák a Žarnovská (2008)). Táto odborníčka na etiku Etickému kódexu vytkla okrem malej precíznosti formulovania obsahu, najmä slabú prezentáciu kódexu a nedôsledné rozpracovanie spôsobu jeho zavedenia (tamtiež). Jej kritiku potvrdzujú aj naše zistenia. Pri našich rozhovoroch so zástupcami VŠ, ktoré si osvojili Etický kódex, sme sa nestretli s tým, že by VŠ mali zavedené mechanizmy na vyhodnocovanie uplatňovania Etického kódexu. Implementácia etického

¹² Bujňák (2006) K etike na vysokých školách, SME

¹³ Niektoré konkrétne oblasti, ktorým sa Etický kódex zamestnancov VŠ venuje sú uvedené v časti 7.2.2.1 nižšie.

kódexu prebehla skôr jednosmerným poskytnutím informácie zo strany vedenia a nie formou diskusie so zamestnancami o cieľoch, funkcii, dôležitosti a pod. Etického kódexu tak ako to odporúča aj Olejárová (In: Slančova, Bočák a Žarnovská (2008)). Postreh Olejárovej a našich respondentov potvrdzuje aj fakt, že v zápisnici zo zasadnutia SRK¹⁴, na ktorom bol schválený Etický kódex ako aj Opatrenie o odstránení plagiátorstva sa v rozprave spomenula propagácia dokumentov len voči verejnosti a vôbec nie voči členom akademickej obce, ktorých sa dokumenty týkajú.

Z uvedeného môžeme konštatovať, že prvý rozdiel medzi slovenskými a americkými dokumentmi prijatými na národnej úrovni vidíme v ich účele. Zatiaľ čo vyhlásenie AAUP mal za cieľ komunikovať primárne dovnútra pedagogického stavu princípy neupravené zákonmi, tak etický kódex zamestnancov (SRK (2006b)) mal pravdepodobne za cieľ aj ovplyvnenie samotnej legislatívy. Z hľadiska odbornej literatúry je toto veľmi neštandardná situácia.

Ďalším rozdielom bola miera zapojenia cieľových skupín do tvorby a implementácie dokumentov. V súvislosti so zapojením cieľových skupín je možné konštatovať, že AAUP, ktorá pripravila Vyhlásenie o profesionálnej etike je inštitúciou združujúcou pedagógov, ktorí sa dobrovoľne a neorganizovane pripájajú k tomuto združeniu. Teda ide o ľudí, ktorí by mali reálne kódex aj implementovať. Naopak, Etický kódex, ktorý prijala SRK je kódexom pripraveným a implementovaným top manažérmi VŠ, ktorí síce sú aj VŠ pedagógmi, ale ich členstvo v SRK vyplýva z pozície rektora. Ako sme popísali vyššie išlo o implementáciu zhora dole. Postoj nami interviewovaných zástupcov VŠ k Etickému kódexu zamestnancov bol rôzny. Zástupca jednej zo škôl, ktorá kódex prebrala v ňom vidí prostriedok ako zlepšiť vzťah pedagógov a študentov, aby bol tento vzťah ústretovejší voči študentom. VŠ, ktorá ho naopak odmieta tvrdí, že ide len o pseudodeklaratívny dokument. Predstavitel' ďalšej VŠ si myslí, že nejde o kódex, ale len o pravidlá pre pedagógov. Stretli sme sa aj s tým, že členovia akademickej obce, ktorí neprijímali Etický kódex zamestnanca pripravený SRK nie sú v princípe proti kódexu na národnej úrovni, ale podľa nich by mal takýto kódex vznikáť zdola. Jednou verziou je, že by ostatné VŠ prevzali kódex pripravený na jednej VŠ. Druhou je, že by sa priamo tvoril zdola viacerými alebo všetkými vysokými školami.

Čo sa týka pravidiel upravujúcich plagiátorstvo schválených SRK, tak tieto tiež neboli pripravované v spolupráci s cieľovou skupinou, ktorej sa týkajú, t.j. so študentmi. Ako sme uviedli vyššie tieto pravidlá ani neboli reálne uvedené do života. Ide o odlišný prístup než popisuje McCabe a Pavela (2004) v 10 aktualizovaných princípoch akademickej integrity. Podľa týchto autorov je jedným z princíпов, že pedagógovia by mali podporovať zodpovednosť študentov za akademickú integritu (McCabe a Pavela (2004)). Tento princíp hovorí o tom, že je potrebné poskytnúť študentom významnú mieru zodpovednosti za presadzovanie a ochranu najvyšších štandardov akademickej integrity (tamtiež). Študenti sa tak stávajú priamymi aktérmi v implementovaní procesov ochraňujúcich akademickú integritu, čo zvyšuje ich otvorenosť k prijatiu pravidiel, ktoré sami presadzujú a ochraňujú.

¹⁴ SRK (2006d)

7.2 Kódexy na úrovni VŠ

7.2.1 Cieľ a forma kódexu

Jednou z dôležitých vecí, ktorú je potrebné spraviť v rámci prípravy a písania etického kódexu je stanovenie cieľa kódexu (Olejárová in: Slančova, Bočák a Žarnovská (2008)). Fisherová (2003) popísala tri možné ciele kódexu:

- vymedzenie profesie - predstavitelia danej profesie sú členmi spoločnosti s rovnakými cieľmi,
- profesijná socializácia - dokument: reflektujúci hodnoty a štandardy zamestnancov v akademickom prostredí – čo by mali akademici očakávať od seba a kolegov; odrádzajúci akademikov od neetického správania vymedzením toho čo je považované za neetické a dokument poskytujúci podporu akademikom v komunikovaní profesijných hodnôt budúcim akademikom a novým menej skúseným akademikom, ktorí prišli na školu,
- získanie verejnej dôvery prostredníctvom preukázania, že ide o profesiu s vysokými štandardmi; verejnosť aj študenti môžu požadovať od akademikov zodpovedanie sa za dodržiavanie definovaných princípov.

Ďalšou dôležitou vecou, ktorú by si mali ľudia pripravujúci etický kódex uvážiť je forma kódexu. Fisherová (2003) rozlišuje tri základné formy:

- Kódex v rovine želaného – obsahuje všeobecne zadefinované morálne ideály bez pomenovania konkrétneho správneho a nesprávneho správania,
- Vzdelávajúci kódex – poskytuje želané hodnoty s jasnejším určovaním ako by sa človek mal správať v morálne nejasnom kontexte,
- Vymožitelný kódex – je zložený z pravidiel predpisujúcich správanie požadované profesiou a poskytuje bázu pre posudzovanie porušenia pravidiel.

Ešte predtým než sa budeme venovať kódexom na úrovni VŠ, tak pomenujeme ciele a formu kódexu a opatrenia prijatých na úrovni SRK. Etický kódex pre zamestnancov VŠ má podľa nášho názoru najmä *cieľ profesionálnej socializácie a získanie verejnej dôvery*. Jeho forma je vzdelávajúca, pretože pomerne presne určuje čo je želané správanie, avšak nehovorí o sankciách. Na rozdiel od zamestnaneckého kódexu Opatrenia na odstránenie plagiátorstva pri spracovaní a prezentovaní bakalárskych, diplomových a dizertačných písomných prác sú kódexom *vymožitelným*, keďže požadujú aj sankcie za porušenie presne vymedzených pravidiel.

7.2.1.1 Cieľ kódexu pre zamestnancov

Všetci naši respondenti, ktorí majú alebo pripravujú, etický kódex pre zamestnancov pomenovali ciele kódexu, ktoré by sa najmä dali spojiť s cieľom profesijnej socializácie. V rámci tohto cieľa niektorí autori kódexu hovorili, že kódex má pomôcť

- v ujasňovaní hodnôt inštitúcie,
- vo zvyšovaní kvality práce vedecko-pedagogického pracovníka, keď z hľadiska danej VŠ je vyššou hodnotou kvalita vedeckého výstupu než kvantita, ktorá je požadovaná štátnou administratívou,
- vo vymedzení správania, ktoré je adekvátne vo vzťahu pedagóg a študent, t.j. definovanie čo je vnímané ako dehonestujúce správanie sa zo strany pedagóga voči študentovi.

Tí, ktorí majú Etický kódex schválený SRK, tak majú logicky aj cieľ získania verejnej dôvery. Vo všetkých prípadoch okrem jedného sme sa stretli s vymožitelnými kódexmi. V jednom prípade úplne vedome vysoká škola definuje len etické „sankcie“. Okrem toho, že kódexy sú vymožitelné, tak ich autori ich považujú najmä za výchovné, keď hovoria, že majú pomôcť:

- novým učiteľom prichádzajúcim na školu pochopiť, čo sú jej hodnoty,
- zmene kultúry organizácie a budovaniu jej novej identity, v rámci ktorej sa etika stane jedným z kľúčových procesov,
- posilniť hodnotovú orientáciu školy,
- pripomenúť členom akademickej obce, čo sú jej základné hodnoty.

7.2.1.2 Cieľ kódexu pre študentov

U študentov sa v kódexoch zdôrazňuje najmä ich výchovná úloha, aby u študentov nebolo posilňované vedomie, že podvádžanie a klamanie je akceptovateľné (McCabe a Pavela (2004)). V tomto duchu sú koncipované aj existujúce kódexy akademickej čestnosti. Napríklad kódex akademickej čestnosti Georgia Institute of Technology (2009) považuje za svoj cieľ vytvoriť komunitu založenú na dôvere, akademickej integrite a čestnosti. Kódex akademickej čestnosti chce špecificky:

- predísť tomu, aby študenti získali neférové výhody oproti iným študentom cez akademicky nevhodné správanie,
- zabezpečiť, aby všetci študenti pochopili, že nevhodné akademické správanie naruší dôveru celej akademickej obce,
- objasniť študentom čo znamená akademicky nevhodné správanie medzi študentmi Georgia Tech a čo od nich očakáva škola, pedagógovia, a ich spolužiaci,
- kultivovať prostredie na Georgia Tech, kde nie je tolerované akademicky nevhodné správanie,
- zabezpečiť centralizovaný systém vzdelávania a poznania kódexu akademickej čestnosti (Georgia Tech (2009))

V podobnom duchu sa nesú aj etické kódexy, či pravidlá slovenských vysokých škôl. Filozofická fakulta Katolíckej univerzity prijala smernicu o akademickej nečestnosti, kde sa uvádza ako cieľ smernice, že: „...táto smernica, ktorá má napomôcť prevencii a potlačaniu všetkých foriem nekalého akademickeho správania.“ (FF KU, Smernica dekana Filozofickej fakulty KU o akademickej nečestnosti, Čl. 1, ods. 3 (2008)).

Vysoká škola manažmentu vo svojich pravidlách akademickej etiky zase uvádza, že: „...Vysoká škola manažmentu uplatňuje princíp "nulovej tolerancie" voči záležitostiam týkajúcich sa akademickej etiky. Väčšina foriem akademickej nečestnosti sa v podstate neodlišuje od klamaní a krádeže... Akademická etika je základom akademickej integrity. Akademická etika študentov predpokladá plnenie študijných povinností bez podvodov, klamstiev a neschválenej spolupráce s inými študentmi. Vysoká škola manažmentu očakáva dodržiavanie zásad akademickej etiky od všetkých študentov, vyučujúcich a zamestnancov... **Zámerom Vysokej školy manažmentu je týmito zásadami upevniť v študentoch skutočnú úctu k poctivej akademickej práci.** Každý študent je považovaný za zodpovedného dospelého človeka, od ktorého sa očakáva úroveň správania v súlade s týmito zásadami...“ (VŠM (2009b)).

Výchovná úloha študentských kódexov je podporená aj faktom, že i keď sú kódexy vymožiteľné, teda obsahujúce sankcie, tak tvrdosť sankcií sa odvíja od toho, či je to prvé alebo opakované porušenie kódexu. Pri prvom porušení bývajú sankcie miernejšie než pri ďalších porušeníach kódexu. Toto je plne v súlade s názorom, ktorý zastáva McCabe a Pavela (2004), ktorí hovoria, že sankcie za prvé porušenie pravidiel by sa mali sústrediť na výchovný a nie až tak na sankčný moment.

7.2.2 Obsah kódexu

V tejto časti popisujeme ako sú obsahovo koncipované etické kódexy v USA a ako na Slovensku. Údaje zo Slovenska obsahujú informácie z existujúcich alebo pripravovaných kódexov. Po úvodnej sumarizácii obsahu kódexov analyzujeme rozdiely medzi tým, čo je popísané v odbornej literatúre alebo v existujúcich kódexoch v USA s realitou na Slovensku.

7.2.2.1 Pedagógovia

Tabuľka č. 1: Obsah etických kódexov pre vedecko-pedagogických pracovníkov (akademikov) na Slovensku a v USA.

Princípy etických kódexov podľa Fisherovej (2003) ¹⁵	Princípy z etických kódexov (pripravované/existujúce na VŠ)
PRINCÍPY V ROVINE ŽELANÉHO	
1. Predchádzanie poškodeniu druhých (študentov, akademikov) svojou prácou.	Zamestnanci majú ako povinnosť komunikovať dostatočne odborne navonok, aby vytvárali dobré meno VŠ (pripravovaný kódex).

¹⁵ Typy kódexov podľa Fisherovej (2003) sú bližšie popísané v časti 7.2.1

<p>2. Lojalnosť a zodpovednosť voči spolupracovníkom (akceptovanie povinností, vyhýbanie sa konfliktu záujmov, akademici pracujú v prospech ich VŠ, zaoberajú sa dodržiavaním pravidiel etiky ich kolegami)</p>	<p><i>Zamestnanci nemôžu mať konflikt záujmov medzi prácou pre VŠ a ich mimo školskou činnosťou (napríklad ak má niekto firmu na nejakú činnosť, tak by nemal mať možnosť verejne obstarávať v danej oblasti pre VŠ) (pripravovaný kódex).</i></p>
<p>3. Integrita (presadzujú presnosť, úprimnosť, pravdivosť; nepodvádzajú, nekradnú, nedezinterpretujú dáta)</p>	<p><i>Rešpektovanie autorských práv iných akademikov vo výskumnej a publikačnej činnosti (pripravovaný kódex).</i></p>
<p>4. Spravodlivosť (rovnosť, objektivnosť, primeranosť; všetci majú právo na rovnakú kvalitu služieb VŠ, vyučovania a hodnotenia)</p>	<p><i>Vyučujúci nesmie preferovať žiadneho študenta alebo sa správať, tak že to môže byť interpretované ako preferovanie študenta. Vyučujúci nesmú nadväzovať intímne vzťahy so študentmi (existujúci kódex).</i></p>
<p>5. Rešpektovanie ľudských práv a dôstojnosti (ľudia sú cieľom ich záujmu a nie nástrojom na dosiahnutie cieľa; ľudia majú právo na súkromie, sebaurčenie, autonómiu)</p>	<p><i>Dodržiavanie ľudských práv a rešpektovanie práva na vlastný názor, slušné zaobchádzanie so študentmi aj s kolegami (plánovaný kódex jednej VŠ).</i></p> <p><i>Ochrana súkromia tým, že sa nezverejňujú informácie o zamestnancoch a študentoch, ktoré škola má k dispozícii (pripravovaný kódex).</i></p>
<p>ŠTANDARDY VYMOŽITEĽNÉHO ETICKÉHO KÓDEXU</p>	
<p>6. Akademická kompetentnosť a právomoci (poskytované vedomosti zodpovedajú aktuálnym vedomostiam v danej oblasti; kompetentnosť asistentov zaručená profesormi ktorí na nich delegujú svoju prácu; akademici musia otvorene komunikovať o svojich právomociach, aby bolo zrejme externému svetu na čo majú oprávnenie; zabezpečenie expertného hodnotenia práce na získanie definitívy¹⁶ v prípade potreby aj cez externých expertov na danú tému)</p>	<p><i>Vykonávanie práce na najvyššej odbornej úrovni (pripravovaný kódex).</i></p>
<p>7. Návrh, popis a realizácia akademických programov a predmetov (vytvoriť vzťah lojálnosti a dôvery študentov, ich rodičov a spoločnosti v danú VŠ, že poskytuje vedomosti a zručnosti, ktoré majú byť výsledkom konkrétneho programu; zaručiť, že úroveň predmetu zodpovedá štandardom; popis programov, na ktoré sa môžu študenti hlásiť je dostatočne presný; nie májúca osnova kurzu; dostatočne včasné a objektívne hodnotenie; poskytovanie vedeckého hodnotenia študentom prepojené na objektívne vyhodnotenie aké miesto majú názory pedagóga v danej disciplíne)</p>	<p><i>Zodpovednosť VŠ voči spoločnosti (pripravovaný kódex).</i></p> <p><i>Vzťah k miestnej komunite a k širšej verejnosti v zmysle zapájania sa študentov a pedagógov do diania na lokálnej aj národnej úrovni (pripravovaný kódex).</i></p>
<p>8. Medziľudské vzťahy (vyhýbať sa vzťahom k študentom, ktoré môžu narušiť objektivnosť a konaniu, ktoré môže byť interpretované ako neobjektívne; nezneužívať študentov alebo kolegov, nad ktorými má akademik moc; nepostupovať nespravodlivo k študentom alebo spolupracovníkom na základe rasy, veku, pohlavia a pod.;</p>	<p><i>Nie diskriminácia ale profesionalita v prístupe k študentom (pripravovaný kódex).</i></p> <p><i>Prístup k študentom nie ako k hlúpejším, ale ako k zatiaľ menej vzdelaným. Presadzovaním tohto prístupu v rámci vyučovania dôjde k preneseniu tohto vnímania na súčasných študentov, z ktorých niektorí budú v budúcnosti učiteľmi</i></p>

¹⁶ Ekvivalentom definitívy na Slovensku by mohla byť habilitácia docentov alebo menovanie profesorov.

<p>v mene práva a dobra všetkých študentov a pracovníkov VŠ byť schopný spraviť rozhodnutie, ktoré môže mať negatívny dosah na jednotlivca (napr. navrhnúť vyhodenie študenta zo školy za podvádzanie – študentom tým ukáže, že neetické správanie sa trestá; neodporučenie definitívy kolegovi, ktorý nie je dostatočne kvalifikovaný)</p>	<p><i>(princíp v rámci nepísaných pravidiel slušnosti VŠ, ktorá nechce mať kódex).</i></p> <p><i>Povinnosť nahlásiť prehrešky študentov voči etike zadefinovanej v pravidlách (existujúci kódex).¹⁷ Povinnosť vyučujúceho nahlásiť vážnejšie porušenie akademickej etiky na disciplinárnu komisiu fakulty (existujúci kódex)¹⁸.</i></p> <p><i>Vyučujúci nesmie preferovať žiadneho študenta alebo sa správať, tak že to môže byť interpretované ako preferovanie študenta. Vyučujúci nesmú nadväzovať intímne vzťahy so študentmi (existujúci kódex).</i></p>
---	---

Zdroje: Fisherová (2003), výskumné rozhovory

* Kurzívou sú označené v pravom stĺpci zásady zo slovenských etických kódexov pre pedagógov, ktoré sú podobné tým, ktoré definovala Fisherová (2003).

Ako je vidno z tabuľky č. 1, tak v šiestich princípoch sa zhodujú naše VŠ s tým čo popísala Fisherová (2003) ako odporúčanie pre princípy etických kódexov. Dá sa teda povedať, že v smerovaní pripravovaných alebo existujúcich kódexov sa zhodujeme so zahraničným trendom. Vzhľadom na dostupné informácie princípy v slovenských kódexoch vyzerať byť menej prepracované do detailu obsahujúceho presnejšie zadefinovanie princíпов. Toto však môže byť spôsobené tým, že väčšinu kódexov sme nemali možnosť posúdiť v písomnej podobe a počas realizovaných rozhovorov respondenti neuviedli všetky detaily dokumentov. Trend väčšej všeobecnosti kódexov pre pedagógov potvrdzuje aj respondent z VŠ bez kódexu ktorý povedal, že si vie kódex predstaviť len v rovine 5 – 6 veľmi všeobecných princíпов upravujúcich medziľudské vzťahy.

Keďže polovica verejných VŠ uviedla, že sa riadi Etickým kódexom zamestnanca (SRK (2006b)), tak považujeme za dôležité upriamiť pozornosť na niektoré zaujímavé body z tohto kódexu. Prvým je, že v Kódexe sa deklaruje, že zamestnanci VŠ budú dodržiavať pracovné zmluvy, ktoré s VŠ podpísali (pracovný čas využijú na aktivity obsiahnuté v zmluve, mimopracovné aktivity budú realizovať len po pracovnej dobe), a že budú rešpektovať autorský zákon. Jeden z našich respondentov, ktorý odmietal aplikáciu tohto kódexu kritizoval práve tieto ustanovenia a nevidel zmysel v deklarovaní dodržiavania zmlúv a zákonov. To by podľa neho malo byť v právnom štáte samozrejme. Na toto ustanovenie sa dá pozeráť z dvoch uhlov pohľadu. Jeden vychádza z definície etického kódexu, ako súboru morálnych ideálov, kde upozorňovanie na dodržiavanie zmlúv a zákonov je nad rámec kódexu. Druhý uhol pohľadu zase vychádza z vnímania kódexu ako nástroja na výchovu členov akademickej obce. Z tohto hľadiska je vymenovanie relevantných zákonov pomôckou pre člena akademickej obce v zmysle uľahčenia zorientovania sa v relevantných právnych normách.

¹⁷ Vysoká škola manažmentu (2009a)

¹⁸ FF KU (2008)

Druhým zaujímavým momentom je, že zamestnanci slovenských VŠ sa zaväzujú informovať zamestnávateľa o aktivitách, ktoré môžu spôsobiť konflikt záujmov (princíp č. 6) (SRK (2006b)). Toto je oveľa väčšie poňatie konfliktu záujmov ako popisuje Fisherová (2003) vo svojom druhom princípe, ktorá hovorí, že akademici sa majú vyhýbať konfliktu záujmov a nielen o ňom informovať. V podobnom duchu by sa dal vnímať aj Stanovisko k profesionálnej etike AAUP (2006), kde sa v štvrtom princípe hovorí, že záujmy VŠ sú nadradené akýmkoľvek iným záujmom mimo inštitúcie. V kontexte problému, ktorý uviedli viaceré VŠ a to, že pedagógovia si neplnia povinnosti na svojej škole, lebo učia na iných VŠ, vnímame väčšiu väčnosť tohto princípu ako jeho definovanie odzrkadľujúce realitu a nie stanovujúce morálny ideál, ku ktorému sa akademici chcú približovať. Pričom práve definovanie morálnych ideálov by malo byť podľa Dinçovej (2008) súčasťou kódexu. Väčšina princípov zadefinovaných v Etickom kódexe zamestnancov VŠ je však podľa nášho názoru pomerne štandardných.

7.2.2.2 Študenti

V súvislosti s riešením problémov študentskej etiky McCabe uvádza, že musia byť zavedené prísne pravidlá proti podvádzaniu, ktoré budú vymáhané a študenti budú vedieť, že za ich porušenie im hrozí reálny trest (Mangan (2009)). Silný kódex etickej čestnosti, ktorí učitelia prediskutujú so študentmi by mohol podľa McCaba byť pomocou pri posilnení akademickej etiky.

Naši respondenti uviedli, že etický kódex by mal byť detailne popísaný a verejne dostupný. Dostupnosť a detailnosť sme zaznamenali len v prípade Vysokej školy manažmentu, kde je možné sa dostať k etickému kódexu študentov veľmi rýchlo z hlavnej webovej stránky školy. Ďalšie dva nám známe etické kódexy študentov nie sú priamo a jednoducho dostupné.

V tejto časti ponúkame porovnanie kódexu akademickej čestnosti študentov z USA s dokumentmi, ktoré toto upravujú na niektorých VŠ, respektíve s informáciami o tom, čo sa chystajú upravovať pripravované kódexy. Ako príklad z USA sme si vybrali kódex akademickej čestnosti jednej z najprestížnejších verejných VŠ v USA Georgia Institute of Technology v štáte Atlanta.

Tabuľka č. 2: Obsah kódexov akademickej čestnosti pre študentov na Slovensku a na Georgia Tech.

The Georgia Tech Academic Honor Code (Kódex akademickej čestnosti Georgia Tech)	Princípy z etických kódexov/kódexov akademickej čestnosti (pripravované/existujúce na VŠ)
Vlastnenie, používanie alebo vymieňanie neoprávnené nadobudnutej písomnej alebo ústnej informácie počas prípravy eseje, správy z cvičení, skúšky alebo počas iného zadania realizovaného v rámci vyučovania.	Všeobecné princípy ako: - rešpektovanie ľudskej dôstojnosti, tolerancia, spravodlivosť a zodpovednosť, úcta k človeku a k slobode (pripravovaný kódex).
Odovzdanie dokumentu, ktorý je úplne alebo do veľkej miery identický s dokumentom vytvoreným alebo publikovaným niekým iným bez adekvátneho uvedenia	Podvádzanie , ktoré zahŕňa okrem iného: - používanie nepovolených pomôcok, poznámok či elektronických zariadení pri ústnych alebo písomných

<p>zdroja (plagiátorstvo).</p>	<p>skúškach, testoch, prezentáciách a projektoch (toto pravidlo má aj VŠM);</p> <ul style="list-style-type: none"> - písanie testu alebo účasť na skúške pod iným menom; - odpisovanie od iného študenta alebo nedovolená pomoc inému študentovi (toto pravidlo má aj VŠM); - opakované odovzdanie tej istej práce alebo odovzdanie práce z iného predmetu bez predchádzajúcej konzultácie s vyučujúcim (toto pravidlo má aj VŠM); - predloženie kúpenej práce; - vypracúvanie prác na objednávku a ich predaj (toto pravidlo má aj VŠM) <p>(FF KU (2008))</p> <p>Vysoká škola manažmentu (2008) v súvislosti s podvádzaním ešte uvádza, že porušením etiky je aj napomáhanie alebo umožnenie podvádzania niekomu inému.</p>
<p>Neoprávnené požiadavky hodnotenia práce, ktorú odovzdal sťažovateľ.</p>	<p>Plagiátorstvo je použitie materiálu, ktorého autorom je niekto iný, bez správneho uvedenia zdroja, či ide o vetu, odsek, ilustráciu, alebo celú prácu (FF KU (2008)).</p> <p>Vysoká škola manažmentu (2008) plagiátorstvo definuje podrobnejšie ako:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vydávanie práce iného autora za vlastnú. - Parafrázovanie myšlienok z práce inej osoby bez použitia správnej citácie. - Neoznačenie priameho citátu správnou citáciou. - Doslovné kopírovanie, použitie vybraných fráz z práce niekoho iného alebo preberanie informácií, dát, príkladov, myšlienok, slov alebo teórií bez použitia citácie a označenia zdroja.
<p>Zmenenie alebo vloženie známky alebo hodnotenia s cieľom získať nezaslúžený kredit.</p>	<p>Falzifikovanie sa môže vzťahovať tak na písomné práce, ako na administratívne úkony spojené so štúdiom na FF KU. Zahŕňa:</p> <ul style="list-style-type: none"> - falšovanie alebo vymýšľanie dát, informácií a citácií použitých v texte práce; - falšovanie, pozmeňovanie alebo inú nedovolenú úpravu oficiálnych dokumentov, ako aj nepovolený vstup na internetovú stránku fakulty a do AIS ABAKUS za účelom pozmeňovania dát, či inej nepovolenej činnosti (FF KU (2008)). <p>Vysoká škola manažmentu (2008) v súvislosti s falzifikovaním uvádza, že porušením akademickej etiky je aj manipulovanie a falšovanie výsledkov skúšok, testov, alebo dát a informácií z výskumov.</p>
<p>Úmyselné falzifikovanie písomného alebo ústneho uvedenia faktov pred členom pedagogického zboru s cieľom získať nezaslúžený úspech.</p>	<p>Iné:</p> <ul style="list-style-type: none"> - krádež, nepovolené kopírovanie či rozširovanie skúšobného materiálu, napr. testov; - krádež alebo ničenie knižničných fondov; - vedomé poškodzovanie práce iného študenta; - bránenie práci iného študenta; - akákoľvek aktivita zameraná na získanie

	<p>nespravodlivej akademickej výhody oproti ostatným študentom;</p> <ul style="list-style-type: none"> - vedomá pomoc pri ktorejkoľvek z vyššie uvedených činností (FF KU (2008)). <p>Medzi ďalšie formy porušovania akademickej etiky Vysoká škola manažmentu (2008) ešte zaradila:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Manipulovanie a falšovanie informácií za účelom získania nečestnej výhody. - Spolupráca s inou osobou, alebo osobami na skúškach, testoch, úlohách, projektoch, výskumných prácach a iných zadaniach bez predchádzajúceho súhlasu vyučujúceho. - Podplácanie, alebo pokus o podplácanie vyučujúceho.
<p>Falšovanie, zmena alebo zneužitie akýchkoľvek oficiálnych dokumentov školy, ktoré sa viažu k akademickému statusu študenta.</p>	<p>Ďalšie nedovolené činnosti definované vyučujúcim alebo vedúcim katedry (FF KU (2008)).</p> <p>Aj zoznam priestupkov voči akademickej čestnosti študentov Vysoké školy manažmentu môže byť podľa potreby rozšírený (VŠM (2008)).</p>
<p>Okrem uvedených príkladov, aj ďalšie typy porušenia akademickej čestnosti môžu byť definované pedagógom.</p>	

Zdroje: Georgia Tech (2009), FF KU (2008), VŠM (2009b), realizované rozhovory

Z tabuľky 2 sa dá konštatovať, že etické kódexy pre študentov na Slovensku obsahujú všetky pravidlá ako kódex Georgia Tech. Podobnosť našich kódexov s príkladom zahraničného kódexu môže byť spôsobená aj tým, že tvorcovia našich kódexov sa podľa ich výpovedí často inšpirovali v zahraničí už existujúcimi kódexmi. Zároveň, na rozdiel od vybraného amerického príkladu sú dva slovenské kódexy detailnejšie spracované. Ide teda o presne opačný prípad ako pri kódexoch pre pedagógov, kde naše kódexy boli menej precízne v definovaní pravidiel. Dôvodom by mohlo byť, že pri študentoch majú autori etických kódexov jasnejšiu predstavu o tom, čo by malo byť súčasťou kódexu. Zároveň, študenti sa nepodieľajú na formulovaní kódexu a kódex im je dávaný zvonka, takže autori kódexu sa ním neriadia a môžu byť vo svojom vyjadrení priamočiarejší.

Jeden z pripravovaných slovenských kódexov tiež obsahuje klauzulu, že každý bude mať povinnosť nielen dodržiavať etický kódex, ale aj upozorňovať na jeho porušovanie.

Podľa Fisherovej (2003) vykonateľný etický kódex má obsahovať okrem popisu toho čo by sa malo a čo nie aj praktické nástroje na odhaľovanie a riešenie etických problémov. Teda ako má niekto postupovať keď sa dozvie o porušovaní kódexu kolegom alebo ako sa má naopak zachovať pokiaľ je obvinený z nedodržiavania kódexu. S týmto sme sa stretli pri všetkých VŠ, ktoré už majú etické kódexy alebo ich pripravujú. Výnimkou bola jedna škola, ktorá už má etické pravidlá aj pre pedagógov aj pre študentov, avšak v súvislosti s pedagógmi nemá jasnejšie upravené pravidlá postupu.

Podľa Olejárovej (In: Slančova, Bočák, Žarnovská (2008)) by zase kódex mal obsahovať aj sankcie za porušenie pravidiel uvedených v kódexe. Nedodržanie kódexu by podľa nej malo viesť k disciplinárnemu konaniu. Toto je systém, ktorý sa uplatňuje aj na Stredoeurópskej

univerzite¹⁹ alebo na Vysokoj škole manažmentu²⁰. Aj smernica FF KU pozná sankcie i keď tieto nie sú priamo jej súčasťou, ale sú zachytené v disciplinárnom poriadku (FF KU (2008)). Jeden z pripravovaných kódexov bude trochu odlišný od dvoch vyššie uvedených. Porušenie bude v tomto kódexe trestané morálne, nie tvrdými sankciami. Filozofiou predkladateľa tohto kódexu je, že pre ľudí je dostatočným trestom to, keď vedia, že bol ich prešľap zistený. „Trest“ by teda mal byť skôr v morálnej rovine. V nami študovanej literatúre okolo akademickej etiky študentov sme sa s podobným prístupom nestretli. Bude preto zaujímavé sledovať ako sa tento prístup osvedčí v praxi.

7.3 Zavádzanie etických kódexov a kódexov akademickej čestnosti do praxe

Podľa Callahana (1982) na to, aby mohol etický kódex vzniknúť je potrebné konzistentné úsilie relatívne vplyvnej skupiny. Pokiaľ však má byť kódex úspešný, tak je potrebné aby ho členovia akademickej obce akceptovali a zdieľali (tamtiež).

Vyššie akceptovanie kódexu môže byť dosiahnuté podľa jednej časti našich respondentov tým, že tí ktorých sa kódex týka sú zapojení do jeho tvorby. Buď majú priamo možnosť vstupovať aj do jeho prípravy alebo komentovať hotové pravidlá. Iná časť respondentov zase uviedla, že pre prijatie kódexov ich adresámi stačí pokiaľ je kódex jasne vysvetlený ľuďom, ktorých sa týka.

V nasledujúcich dvoch podkapitolách ponúkame pohľad na to ako sa reálne implementujú etické kódexy pre pedagógov a pre študentov a aké sú v tejto oblasti odporúčania odbornej literatúry a skúsenosti z USA.

7.3.1. Pedagógovia

Akokoľvek dobre nadefinovaný etický kódex, či kódex akademickej čestnosti nemá zmysel pokiaľ nie je aj uplatňovaný. Uplatňovaný môže byť len vtedy ak sa o ňom vie, že existuje a ak je akceptovaný. Z dôvodu neakceptovania kódexu AAUP pre amerických akademikov Callahan (1982) spochybňoval jeho význam. Olejárová (In: Slančova, Bočák, Žarnovská (2008)) považuje za vhodnú formu presadenia kódexu fyzické stretnutie, ktoré by slúžilo na sprostredkovanie informácií o kódexe, o jeho cieľoch, funkcii, obsahu, dôležitosti a o dôvodoch prečo bol kódex prijatý a prečo by sa mal dodržiavať. Komunikáciu o kódexe len prostredníctvom jeho zverejnenia na internete považuje za nedostatočnú. Dôležitosť diskusie pre zavedenie etických hodnôt považuje aj Callahan (1982), pre ktorého je diskusia o akademickej etike ešte dôležitejšia ako písomné vytvorenie samotných pravidiel.

Pri našom výskume sme sa stretli s tým, že sa kladie malý dôraz na informovanie o samotnej existencii pravidiel etiky na danej VŠ. Toto sa týka najmä VŠ, kde sú pravidlá etiky súčasťou iných dokumentov (pracovný poriadok pre pedagógov, študijný poriadok pre študentov). Ako upozornil jeden z našich respondentov, tak uplatniteľnosť kódexu sa znižuje, pokiaľ ide len o súčasť batérie dokumentov bez zabezpečenia preniknutia daného dokumentu medzi ľuďmi.

¹⁹ Code of Ethics of The Central European University (2003)

²⁰ VŠM (2009)

Jeden z modelov, ktorý sa uplatňuje na VŠ s etickým kódexom je, že pedagógom sú na začiatku akademického roka predstavené všetky politiky vysokej školy na stretnutí. Na inej škole, kde neexistuje zatiaľ kódex sa diskutuje s pedagógmi o etike trikrát do roka. Na VŠ, kde sa uplatňuje etický kódex zamestnanca (SRK (2006b)), s ktorých zástupcami sme diskutovali, využili na implementovanie kódexu tradičné komunikačné kanály, keď rektor informoval o kódexe dekanov, dekaní vedúcich katedier a tí mali informovať jednotlivých pedagógov. To či a akým spôsobom sa tak reálne udialo však už najvyššie vedenie v prípade interviewovaných zástupcov daných VŠ nevyhodnocovalo.

Jedna zo škôl, ktorá kódex ešte len pripravuje, plánuje po jeho dokončení chodiť po jednotlivých pracoviskách/oddeleniach a diskutovať s učiteľmi o kódexe. Učitelia sú totiž hákliví a je ťažké ich presvedčiť o tom, že kódex je v ich prospech. Osobné diskusie by podľa predkladateľov kódexu mali zvýšiť jeho akceptovateľnosť medzi pedagógmi.

Ďalším posilnením implementácie etického kódexu, ktoré chystá jedna z VŠ pripravujúca kódex je, že učitelia budú musieť pri nástupe na VŠ podpísať, že súhlasia s etickým kódexom čím sa zaviazajú k jeho dodržiavaniu.

Ako problematické sa javí vyhodnocovanie uplatňovania kódexov. Nikto z nami interviewovaných totiž nevedel, že by pravidelne vyhodnocovali do akej miery etický kódex členovia akademickej obce poznajú a či rozumejú jeho zmyslu. Takisto nikto nehovoril ani o pravidelnom vyhodnocovaní jeho aktuálnosti. Na toto upozorňovala v súvislosti s kódexom SRK aj Olejárová (In: Slančova, Bočák, Žarnovská (2008)), kde podľa nej chýbalo vyhodnocovanie, ktoré považuje za dôležité z hľadiska toho, či sa dodržiava a tiež ako zdroj vstupných informácií potrebných pre aktualizáciu kódexu. Vyhodnocovanie kódexu sa neudialo nielen na národnej úrovni (na úrovni SRK), ale ani na úrovni VŠ, ktoré ho implementujú, a ktoré boli účastníkmi výskumu. Absencia vyhodnocovania Etického kódexu zamestnanca schváleného SRK je prekvapujúca, keďže samotný kódex v bode 10 obsahuje záväzok vyhodnocovania kódexu (SRK (2006b)).

V rámci dvoch pripravovaných kódexov, o ktorých sme hovorili s predstaviteľmi dvoch VŠ sa plánuje proces vyhodnocovania. Jedna z týchto škôl plánuje každoročné stretnutie akademickej obce, kde sa bude diskutovať o etickom kódexe. Stretnutie by malo podľa prekladateľov kódexu zabezpečiť to, že členovia akademickej obce sa v rámci diskusie lepšie oboznámia s kódexom a zároveň budú mať možnosť navrhnúť jeho aktualizáciu.

7.3.2. Študenti

V prípade študentov sa pri presadzovaní akademickej etiky diskutuje nielen o úlohách a povinnostiach samotných študentov, ale najmä o úlohách ich pedagógov a vedenia školy. Podľa jedného z respondentov, ktorý zaviedol kódex pre študentov, je veľmi dôležité, aby ho v prvom rade implementovali učitelia. Najlepšie sa totiž etický kódex študentov dostane k študentom práve cez učiteľov. McCabe a Pavela (2004) v tejto súvislosti zadefinovali 10 princípov, ktoré by mali pomôcť pedagógom byť viac zapojení do presadzovania akademickej integrity medzi študentmi. Presadzovanie akademickej integrity medzi študentmi je

nevyhnutnou podmienkou úspešnosti implementácie etického kódexu študentov, keďže aktívna úloha pedagógov je nepostrádateľná pri jeho zavádzaní.

Rámček: 10 aktualizovaných princípov akademickej integrity podľa McCabe a Pavlu (2004) upravujúcich ako pedagógovia môžu v praxi podporiť akademickú česť študentov.

1. „Uznať a potvrdiť akademickú integritu ako kľúčovú inštitucionálnu hodnotu“. Podľa tohto princípu by každý učiteľ mal hovoriť o záväzku akademickej úprimnosti a integrity počas svojho predmetu.
2. „Podporovať celoživotnú oddanosť k vzdelávaniu sa“. Je dôležité, aby pedagógovia získali študentov pre vzdelávanie, keďže podvádzanie je často prejavom nezájmu alebo nespokojnosti so vzdelávaním. Riešenie príčin podvádzania je dôležitejšie ako riešenie podvádzania samotného.
3. „Potvrdiť úlohu pedagóga ako sprievodcu a mentora“. Pedagóg by mal študentov usmerniť v oblastiach, kde môžu mať otázky. Môže ísť o pomoc s používaním zdrojov, s písaním, či o vysvetlenie prepojenia testu na to, čo je potrebné aby sa naučili.
4. „Pomôcť študentom pochopiť potenciál internetu a ako môže byť tento potenciál stratený ak je internet zneužitý alebo použitý na podvod.“ Ak je internet zneužívaný, tak to poškodzuje študentov, ktorí si svoju prácu pripravili poctivo a môže ich to motivovať k tomu, aby začali tiež podvádzať. Alebo to môže viesť k tomu, že učitelia prestanú dávať písomné zadania. Oboje poškodzuje kvalitu vzdelávania²¹.
5. „Stimulovať zodpovednosť študentov za akademickú integritu.“ Študenti chcú byť v prostredí, ktoré je férové a nepodvádzajú sa tam.
6. „Objasniť požiadavky na študentov.“ Je potrebné študentom vysvetliť čo sa od nich očakáva a byť zo strany pedagóga vzorom v požadovanom správaní.
7. „Vytvoriť objektívne a kreatívne formy testovania.“ Testovanie by malo vyžadovať aktívne a kreatívne uvažovanie. Úlohy by nemali byť tak nudné, že nie je ich hodnotenie zaujímavé ani pre asistentov, ktorí ich vyhodnocujú, pretože takéto úlohy študenti neberú zodpovedne a zvädzajú ich k podvádaniu.
8. „Zredukovať príležitosti pre zapojenie sa do akademickej nečestnosti.“ Prevencia je veľmi dôležitá. Študenti by nemali byť stimulovaní k akademickej nečestnosti cez nejasné pravidlá, nedostatočne definované alebo nerealistické štandardy spolupráce, neadekvátne manažovanie triedy alebo cez slabú ochranu proti podvádaniu počas skúšania. Študenti by mali byť povzbudzovaní, aby vyhľadali pomoc, keď si nevedia rady pri vypracovávaní úloh.

²¹ Jeden z našich respondentov skonštatoval, že je nevyhnutné spraviť kampaň na škole, že podvod nie je OK.

9. „Reagovať na akademickú nečestnosť v momente keď sa objaví.“ Ak vyučujúci ignorujú alebo zľahčujú akademickú nečestnosť, tak vysielajú signál, že základné akademické hodnoty nestoja za to, aby boli dodržiavané. Porušenie akademickej etiky by malo byť okamžite sankcionované. I keď prvé porušenie etiky by malo byť potrestané skôr výchovným spôsobom a nie trestajúcim spôsobom (napr. zhoršením známky z daného predmetu a nie priamo vylúčením zo školy).

10. „Pomôcť zdefinovať a implementovať celo univerzitné pravidlá akademickej integrity.“ Zadefinovanie, presadzovanie a ochrana akademickej čestnosti je zodpovednosťou celej akademickej obce školy ako aj pracovníkov administratívy. Učitelia sú zodpovední za presadzovanie akademickej čestnosti, za pomoc študentom v porozumení dôležitosti akademickej čestnosti a za prípravu zadaní, ktoré stimulujú akademickú čestnosť.

Aktívne zapojenie sa pedagógov do implementácie pravidiel akademickej etiky študentov sme našli na Vysoké škole manažmentu v Trenčíne. Učitelia tam majú povinnosť zapracovať do svojich učebných osnov sekciu týkajúcu sa akademickej etiky a plagiátorstva, stať v stručnosti opisujúcu pravidlá a postup pri porušení pravidiel a zároveň sú povinní študentov oboznámiť s pravidlami akademickej etiky VŠM (VŠM (2009a)). Ide o podobný postup ako zvolili na Duquesne University (Weber (2006)), kde učitelia tiež zapracovávali do svojich syláb etický kódex.

Na základe realizovaných rozhovorov môžeme konštatovať, že z 10 princípov definovaných McCabeom a Pavelom (2004) sa niektoré neobjavujú ani u VŠ, ktoré majú či pripravujú etický kódex. Z nášho hľadiska sa u nás nevenuje pozornosť princípu podporujúceho budovanie celoživotného vzťahu oddanosti vzdelávaniu sa (princíp č. 2) a vytvorenie objektívnych a kreatívnych foriem testovania (princíp č. 7). Ostatné princípy boli spomenuté našimi respondentmi, že sa v určitej miere naplňajú. Princípy č. 2 a 7 sú dôležité, pretože riešia príčiny podvádzania. Zaoberanie sa príčinami podvádzania je z dlhodobého hľadiska dôležitejšie než riešenie podvádzania samotného. Naši študenti teda nie sú vzdelávaní v prostredí zdôrazňujúcom dôležitosť samotného vzdelávania, ktoré je dôležitejšie ako výsledok (známka). Takisto študenti sú často testovaní formami, pri ktorých vedia, že ich výsledok nezaujíma ani samotného skúšajúceho a nevidia ani prepojenie samotného testovania na to čo sa počas kurzu naučili.

Venovanie významnejšej pozornosti na riešenie podvádzania samotného namiesto zaoberaním sa príčinami podvádzania potvrdzujú aj mediálne výstupy za sledované obdobie. V médiách sa v súvislosti so študentmi píše najmä v spojitosti s plagiátorstvom a s jeho odhalením a potrestaním.

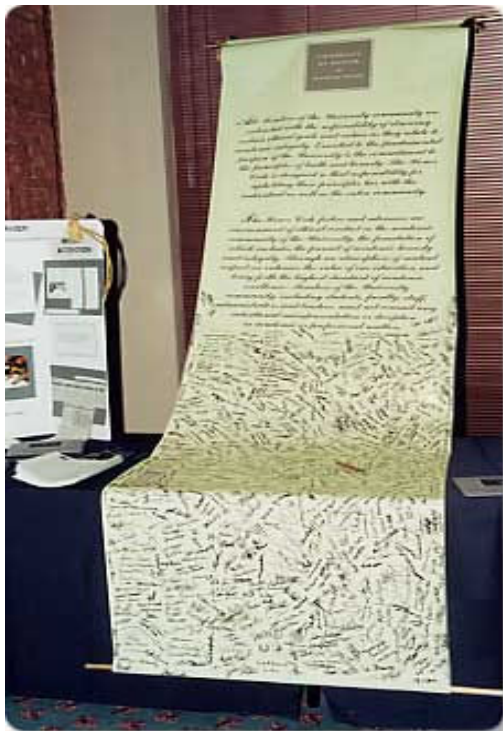
U VŠ, ktoré nemajú a ani nepripravujú etický kódex sme sa stretli s riešením prípadných problémov s akademickou etikou študentov na základe využitia princípu č. 8, v zmysle zníženia možnosti podvádzat'. Čiže tieto školy sa zaoberajú len samotným podvádzaním a nie príčinami, ani kontextom podvádzania. Týmto konaním predchádzajú existujúcim spôsobom

podvádzania, avšak nepredchádzajú podvádzaniu v budúcnosti, kedy študenti budú používať nové metódy a VŠ sa tomu bude musieť znova prispôbiť.

Pri viacerých rozhovoroch sme sa stretli s tým, že učitelia nevenujú dostatočnú pozornosť presadzovaniu etických zásad do života. Jedným problémom bolo, že berú podvádzanie na ľahkú váhu, a preto neoznamujú porušenie etických pravidiel. Motivácia pedagógov ohlasovať porušenie etického kódexu, pokiaľ môže mať za následok vylúčenie študenta zo školy môže byť znížená aj vzhľadom na fakt, že VŠ sú do značnej miery financované na základe počtu študentov (Záborský (2004)). Oznamovanie porušovania etického kódexu aj za cenu straty dotácie musí teda byť prioritou vedenia VŠ, ktoré jasne vysvetlí pedagógom dôležitosť dodržiavania pravidiel etiky.

Jeden zo spôsobov na posilnenie zvnútorňovania si etických pravidiel je podpis týchto pravidiel. V USA ide o bežný spôsob implementovania kódexov akademickkej čestnosti pre študentov. Napríklad na Georgia Tech študenti na to, aby sa stali členmi akademickkej obce dokonca musia podpísať Dohodu o čestnosti, ktorou sa zaväzujú dodržiavať Kódex akademickkej čestnosti (Georgia Tech (2009)). Dohoda o čestnosti sa môže objaviť aj počas skúšok a iných zadaní, čím sa študentom pravidelne pripomínajú ich povinnosti vyplývajúce z Kódexu akademickkej čestnosti Georgia Tech (tamtiež). To znamená, že študent musí pred skúškou alebo spolu s odovzdaním práce odovzdať aj vyhlásenie, že danú úlohu vypracoval v súlade s Dohodou o čestnosti.

Ďalším príkladom je University of Denver, kde uvedenie do života Kódexu akademickkej čestnosti sprevádzali podpisy študentov. Na obrázku nižšie je odfotografovaný Kódex akademickkej čestnosti tejto univerzity aj s podpismi študentmi.

Obrázok:

Prvý rok platnosti Kódexu akademickkej čestnosti pre študentov na University of Denver – podpisy študentov pod dokumentom.

http://www.academicintegrity.org/codes_and_policies/index.php

Na Slovensku sme sa nestretli s podpisovaním kódexu. Len v prípade jednej z VŠ, ktorá kódex pripravuje nás informovali o zámere nechať podpisovať študentov aj zamestnancov pre nich určené kódexy. Na inej VŠ, kde ešte neboli spísané pravidlá sme sa dozvedeli, že učiteľ konkrétneho predmetu na jeho začiatku so študentmi dohodne pravidlá a nechá si ich študentmi odhlasovať. Samotnému hlasovaniu predchádza diskusia o pravidlách a študenti majú možnosť ich ovplyvniť. Hlasovaním a pripomienkovaním pravidiel študenti aktívne súhlasia s ich naplňaním a majú tak väčšiu tendenciu ich rešpektovať.

Podpisovanie kódexu by sa dalo prepojiť so stimulovaním zodpovednosti študentov za akademickú integritu (princíp č. 5 podľa McCabe a Pavelu (2004)). So stimulovaním zodpovednosti študentov za akademickú integritu sme sa stretli len pri vznikajúcich kódexoch a nie je zatiaľ jasné, či bude aj uplatnené v realite. Tu vnímame významný nevyužitý potenciál pre zvýšenie miery implementovania pravidiel akademickej etiky.

Ďalšou možnosťou, ktorá dopĺňa vznik a implementáciu etického kódexu je vytvorenie samostatného povinného predmetu zameraného na etiku. Toto bol prípad Duquesne University (Weber (2006)). Aj autori etických kódexov na dvoch školách, kde finišujú prípravu etických kódexov vidia ako ďalší spôsob posilnenia akademickej etiky cez vytvorenie samostatného povinného predmetu etiky. Ak sa podľa týchto respondentov bude o etike viac informovať, tak potom budú etické princípy viac v povedomí. Taktiež etika ako povinný predmet bude mať aj väčšiu váhu v očiach ostatných pedagógov. Táto predstava však ostáva len v rovine želania daných autorov, ale nebola ešte akceptovaná vedeniami týchto dvoch VŠ. Respondenti z oboch VŠ uvádzali ako možný problém zavedenia etiky nevôľu iných pedagógov, ktorí už poskytujú povinné predmety a nový povinný predmet vnímajú ako ohrozenie existencie nimi poskytovaných predmetov. Ako sme už uviedli vyššie zavedenie samostatného predmetu nie je cieľom samým o sebe, ale môže mať podpornú úlohu. Dinçová (2008) v súvislosti so zavádzaním etiky ako samostatného predmetu upozorňuje, že vyučovanie etiky ako samostatného predmetu automaticky nezaručí, že študenti sa budú aj správať etickejšie. Etika ako predmet však podľa nej poskytuje informáciu o tom, čo je a čo nie je morálne v bežnom a v profesionálnom živote. Znalosť morálnych hodnôt, teórie a princípov etiky môžu poskytnúť usmernenie pre člena akademickej obce v zmysle uľahčenia vyhodnotenia čo je a čo už nie je etické konanie (tamtiež).

Tak ako to zdôrazňujú McCabe a Pavela (2004) svojimi desiatimi princípmi, tak dôležitú úlohu pri presadzovaní etického kódexu a etiky ako takej majú na vysokej škole učitelia. Jeden z našich respondentov uviedol, že učitelia by mali byť vzormi pre študentov. Keď sa pedagógovia nesprávajú eticky, tak ani študenti sa tak nesprávajú. Nie vždy sa toto na Slovensku deje. Vo viacerých výpovediach sme tiež zaznamenali, že je problémom, že pedagógovia nemajú tendenciu upozorňovať na porušovanie akademickej etiky u študentov. Nenapĺňajú tak jeden z princípov McCabe a Pavelu (2004). Jedna zo škôl s existujúcim etickým kódexom pre študentov pristúpila k pravidelnému organizovaniu seminárov, kde vedenie školy pedagógom vysvetľuje dôležitosť ohlasovania porušenia etického kódexu študentmi. Na tejto škole na možné plagiátorstvo upozorňuje predseda etickej komisie, ktorý prostredníctvom softvéru identifikuje podozrivé texty a je potom na konkrétnom učiteľovi,

aby posúdil, či ide o plagiát. Odhalenie ostatných foriem porušenia akademickej etiky zo strany študentov na tejto VŠ plne závisia od samotných pedagógov, respektíve iných členov akademickej obce školy, ktorí porušenie zistia.

Najviac pozornosti sa u nás na VŠ venuje v súvislosti s akademicou etikou študentov plagiátorstvu. K plagiátorstvu sa vyjadrovali aj všetci naši respondenti a zachytávajú ich aj všetky nám dostupné etické kódexy študentov. V súvislosti s plagiátorstvom bolo zaujímavé, že vo viacerých prípadoch sme sa stretli s názorom, že pedagógovia na VŠ predpokladali, že študenti na VŠ vedia čo je to plagiátorstvo a že nedovolené kopírujú zámerne. Naši respondenti však prišli na to, že na úrovni strednej školy sa nerieši plagiátorstvo. Podľa jedného z respondentov, sa neriešia ani iné formy podvádzania, ktoré navyše bývajú bagatelizované vyučujúcimi. Popísaná situácia poukazuje na potrebu implementovania princípu č. 1 a č. 6 McCabe a Pavlu (2004) uvedeného vyššie. Teda, že pedagóg sa jasne postaví k akademickej integrite ako k najdôležitejšej hodnote a že jasne vysvetlí, čo sa od študenta požaduje, čo je a čo nie je v súlade s etickým správaním. V USA z dôvodu potreby zaoberať sa akademicou etikou už na nižších úrovniach vznikajú etické kódexy aj na stredných školách²².

Pedagógovia, ktorí po zistení nevedomosti študentov zaviedli priamy spôsob informovania o tom, čo je plagiátorstvo uviedli, že i tak študenti podvádzali. Tu sú dôležité ešte ďalšie dva faktory na posilnenie eliminovania plagiátorstva. Prvým je, že študentom treba vysvetliť aj dôvody prečo je podvádzanie zlé (princíp č. 4 McCabe a Pavlu (2004)). Zároveň ako podstatné sa ukazuje okamžité a jasné zasiahnutie proti plagiátorstvu (tamtiež). Potvrdzujú to aj skúsenosti jednej z VŠ s dlhoročnou skúsenosťou s implementáciou akademickej etiky študentov, ktorá má najviac „plagiátorov“ na začiatku akademickeho roka, keď prichádzajú študenti na školu. Po prvých odhaleniach a potrestaniach študentov sa počet plagiátorov vždy významne zníži. Zostáva zatiaľ otázkou, či to bude rovnako fungovať aj na iných slovenských VŠ, ktoré so zavádzaním sankcií za plagiátorstvo ešte len začínajú.

Príklad plagiátorstva odráža viacero z princípov popísaných vyššie. Jednak dôležitosť informovania študentov o pravidlách etiky presadzovaných na danej VŠ, ale aj potrebu uplatnenia okamžitej sankcie s primárne výchovným a nie až tak sankčným charakterom. Niekoľko z našich respondentov uviedlo, že rovnaká situácia je aj v iných oblastiach akademickej etiky uplatňovanej na VŠ a z tohto dôvodu organizujú na úvod štúdia stretnutia so študentmi, kde s nimi hovoria všeobecne o kultúre na VŠ a o princípoch, ktoré by sa tam mali dodržiavať.

Rovnako ako pri etickom kódexe zamestnancov je dôležité aj pri etickom kódexe študentov, aby šlo o živý dokument, s ktorým sa bude pracovať a o ktorom sa bude diskutovať. S týmto sme sa však u našich VŠ nestretli, i keď viacerí naši respondenti označili pravidelnú prácu s kódexom za dôležitú a tí, ktorí kódexy pripravujú uviedli, že ich budú revidovať a to buď prostredníctvom diskusií v akademickej obci a/alebo prostredníctvom podnetov na orgány riešiace priestupky proti etike (etické komisie, ombudsman).

Z hľadiska riešenia priestupkov voči etike je dôležité ešte spomenúť procesy a inštitúcie, ktoré priestupky riešia. Pri existujúcich kódexoch sme sa stretli s klasickým riešením, ktoré

²² http://www.academicintegrity.org/codes_and_policies/index.php#highschool

predstavujú etické/disciplinárne komisie, ktorým sa oznamuje porušenie etického kódexu, a ktoré následne toto porušenie a prípadné sankcie riešia. Naopak VŠ, ktoré ešte len plánujú prijať kódex navrhujú aj inovatívne formy inštitucionálneho zabezpečenia vymáhania etických pravidiel. Jedna zo škôl by chcela zaviesť horúcu linku, kde by sa študenti/pedagógovia mohli poradiť v prípade nejasnosti ohľadom etickej stránky nejakého správania. Zároveň by prostredníctvom tejto linky mohli informovať o prípadoch porušenia akademickej etiky. Iná škola zase navrhuje vytvorenie inštitútu ombudsmana pre študentov, ktorý by mal podobnú úlohu ako opísaná horúca linka. Samotné hodnotenie porušenia etického kódexu by aj na tejto VŠ malo byť v kompetencii disciplinárnej komisie.

I keď na Slovensku existuje niekoľko etických kódexov pre študentov, tak tieto nemajú dostatočne nastavené implementačné mechanizmy (neexistencia procesov aktualizácie etického kódexu, absencia flexibilných systémov oznamovania porušovania etického kódexu, nemožnosť poradiť sa o aplikácii etického kódexu v konkrétnej situácii). Nedostatočná implementácia znižuje reálny význam etických kódexov pre zavádzanie akademickej etiky študentov. Pripravované etické kódexy a s nimi spojené implementačné mechanizmy by mali tieto nedostatky riešiť. To či sa tieto plány aj reálne naplnia však ukáže až budúcnosť.

7.4 Katalyzátory reálnej implementácie akademickej etiky

Počas našich rozhovorov sme sa stretli s dvoma zaujímavými názormi na urýchlenie zavedenia a najmä rozšírenia akademickej etiky na slovenských VŠ. Na jednej strane sa viacerí respondenti zhodli na názore, že by pomohlo rozšíreniu akademickej etiky, keby pedagógovia a študenti strávili istý čas na vysokých školách v zahraničí, kde má akademická etika dlhodobú tradíciu a je bežnou súčasťou života akademickej obce. Spoznanie inej kultúry v oblasti akademickej etiky by po ich návrate z nich mohlo urobiť agentov zmeny. Z hľadiska pedagógov by takáto skúsenosť mala dlhobojší multiplikačný efekt, keďže pedagógovia väčšinou pôsobia na jednej VŠ dlhodobo zatiaľ čo študenti po skončení štúdia školu opúšťajú. Postreh našich respondentov by sme ešte rozšírili o to, že by bolo užitočné keby sa týchto pobytov v zahraničí zúčastňovali aj vedúci pracovníci VŠ, ktorých súhlas a záštita sú nevyhnutné pre úspešné zavedenie akademickej etiky do života.

Účasť študentov na študijných pobytoch v zahraničí však tiež má nezanedbateľnú úlohu. Študenti sú totiž hlavnými klientmi vysokých škôl a tak tlak z ich strany na zmenu prostredia môže mať pozitívny dosah na zavádzanie akademickej etiky. Už dnes podľa jedného z našich respondentov vnímajú študentov ako dôležitú súčasť tlaku na pedagógov v súvislosti s dodržiavaním ich povinností. Študenti tejto VŠ sú už často zamestnaní a tak pokiaľ pedagóg nie je dostatočne pripravený na hodinu alebo neoznami v dostatočnom predstihu zrušenie prednášky, tak sa na neho sťažujú. Považujú to totiž za stratu svojho času. Dnes keď externí študenti, ktorí popri škole väčšinou pracujú, tvoria zhruba 36 % z celkovej študentskej populácie²³, tak vidíme pomerne veľký potenciál na to, aby študenti boli významným katalyzátorom zmien na VŠ.

²³ ÚIPŠ (2009)

7.4.1 Médiá

V rámci našej analýzy sme sa zamerali aj na výstupy z médií za posledných osem rokov. Zistili sme, že témy súvisiace s akademickou etikou sa v médiách začali pravidelne objavovať v rokoch 2007 a 2008 a aj v prvých dvoch mesiacoch roku 2009. Spolu to bolo viac ako 40 mediálnych výstupov. Medzi rokmi 2001 až 2006 sa témy spojené s akademickou etikou objavovali len veľmi sporadicky, teda niekoľkokrát za rok. V roku 2008 dokonca týždenník Trend venoval diskusii o plagiátorstve pedagógov svoj barometer, v rámci ktorého sa týždenník pravidelne pýta významných osobností na názor na dôležitú aktuálnu otázku (Trend (2008)). Najdiskutovanejšou témou v médiách bolo plagiátorstvo študentov, v rámci ktorého sa hovorilo najmä o spôsoboch podvádzania a o tom aké nástroje vysoké školy používajú na eliminovanie plagiátorstva. K ďalším témam patrilo plagiátorstvo pedagógov²⁴, respektíve ľudí zastávajúcich vysoké verejné pozície²⁵. Objavili sa tiež dva prípady neoprávneného používania akademických titulov a to opäť v súvislosti s ľuďmi zastávajúcimi verejné pozície²⁶. Obsahovo sa médiá venovali upozorňovaniu na prehrešky proti academickej etike vo vyššie uvedených oblastiach, spôsobom ako odhaliť plagiátorstvo študentov, aké postihy vysoké školy používajú a porovnaniam so zahraničím. Porovnávanie so zahraničím a výroky slovenských študentov a absolventov zahraničných vysokých škôl v médiách potvrdzujú vyššie uvedený potenciál zahraničných skúseností ako katalyzátora zmien v oblasti academickej etiky.

Na základe analýzy mediálnych výstupov je možné konštatovať, že médiá sa stávajú za posledné roky dôležitým stimulátorom diskusie o academickej etike. To i napriek tomu, že sa otázkami etiky zaoberajú len v obmedzených typoch prípadov a nevenujú sa academickej etike v celkovej šírke, teda aj v súvislosti s otázkami čo je etické, prečo je potrebné o etike hovoriť a podobne.

²⁴ Napríklad Krempaský (2008), Fila (2008), Trend (2008)

²⁵ Napríklad Kalisová (2008), Pôbišová (2008), Petková (2008)

²⁶ Šutková (2009), Lukáš (2007)

ZISTENIA A ZÁVERY

Predložená štúdia predstavuje podľa našich informácií prvý dokument mapujúci stav akademickej etiky na Slovensku. Analýza sa opiera o zistenia zo Slovenska, o skúsenosti zo zahraničia a o odbornú literatúru pokrývajúcu otázky akademickej etiky. Prvým zistením štúdie bolo, že na Slovensku sa na definovanie akademickej etiky používajú etické kódexy pre študentov a pre učiteľov.

Ďalším z našich zistení je, že na Slovensku chýba širšia diskusia o akademickej etike. O tomto svedčí aj spôsob prípravy a implementácie dvoch dokumentov týkajúcich sa akademickej etiky pripravených na centrálnej úrovni – opatrenia proti plagiátorstvu a etický kódex zamestnancov (SRK (2006b) a (2006c)). Absencia diskusie o akademickej etike ochudobňuje členov akademickej obce na Slovensku, ktorí sa takto nevenujú základným otázkam súvisiacim s poskytovaním a so získavaním vzdelávania a s vedeckým bádáním. Takáto diskusia by mohla nielen prispieť k definovaniu akademickej etiky, ale aj k budovaniu identity akademickej komunity, ktorá by bola postavená na akademickej čestnosti.

Neexistencia širšej diskusie o akademickej etike má aj ďalšie dôsledky. Jedným z nich je, že členovia akademickej obce a širšej verejnosti nerozumejú významu akademickej etiky a sú aj menej citliví na jej porušovanie.

Druhým dôsledkom je, že iniciátori a realizátori jednotlivých iniciatív zavádzajúcich akademickejšiu etiku o sebe navzájom nevedia. Toto je problematické vzhľadom na fakt, že nie sú potom schopní deliť sa o skúsenosti spojené s implementáciou akademickej etiky. Zdieľanie skúseností by im mohlo pomôcť vyhnúť sa chybám a problémom, ktoré sa objavili inde. Taktiež vzájomná prepojenosť by im mohla pomôcť vo vzájomnej podpore. Niektorí z priekopníkov akademickej etiky sa vo svojom úsilí cítili osamelí. Keďže zavádzanie akademickej etiky súvisí aj s istým obmedzením doterajšieho správania jednotlivcov, tak zákonite vyvoláva odpor u tých, ktorí majú zavádzaných zmien obavy. Toto môže na pionierov v oblasti akademickej etiky pôsobiť zneisťujúco. Prepojenosť na ľudí zaoberajúcich sa rovnakými problémami by im mohla priniesť väčší pocit podpory a istoty, ktorá by im pomohla pri presadzovaní zmien.

Našich respondentov sme sa pýtali aj na to, či vidia nejaký rozdiel v prístupe k akademickej etike medzi rôznymi VŠ podľa typu vlastníctva. Odpovede našich respondentov ako aj naše zistenia nepotvrdili takéto prepojenie. To znamená, že nie je dôležité, či VŠ je verejná alebo súkromná²⁷. To na čom skôr záleží je či sú na danej VŠ ľudia, ktorí majú záujem sa akademickejšiu etikou zaoberať. Takíto ľudia sa viac nachádzajú na školách zameraných ekonomicky alebo prepojených priamo na podnikovú sféru. V podnikovej sfére je už totiž etika súčasťou väčšiny firiem. VŠ, ktoré pripravujú absolventov pre podniky alebo s podnikmi užšie spolupracujú sú tak viac motivované zaoberať sa otázkou etiky.

²⁷ Štátne školy majú špecifické zameranie, ktoré prináša vlastné etické kódexy vyplývajúce z konkrétneho odborného zamerania tej ktorej VŠ.

Taktiež existuje väčšia tendencia zaoberať sa definovaním a zavádzaním akademickej etiky medzi ľuďmi, ktorí dlhšie pôsobili na akademickej pôde v anglosaskom prostredí, kde ako sme v úvode ukázali, má akademická etika dlhšiu históriu a väčšiu zakorenenosť. Úspešnejšej realizácii akademickej etiky by pomohlo keby sa viac učiteľov a študentov zúčastnilo pobytu na zahraničnej univerzite, aby zažili prostredie, kde už je dlhodobo zavedená a uplatňovaná akademická etika.

Získavanie skúsenosti v zahraničí vnímalo viacero respondentov ako dôležité pretože si myslia, že na Slovensku je nižší prah citlivosti na vnímanie akademickej etiky a etiky vôbec. Ale už aj u nás sa o akademickej etike viac hovorí a je stále viac konkrétnych iniciatív zavádzania etiky na akademicкую pôdu. Počet mediálnych výstupov za roky 2007 a 2008 ukazuje, že aj médiá sa touto témou začali pravidelne zaoberať, i keď sa sústreďujú len na obmedzený rozsah tém. V médiách vidíme najmä potenciál na stimulovanie diskusie o akademickej etike. Upozorňovaním na konkrétne témy sa totiž začína vytvárať širšie povedomie, že akademická etika vôbec je dôležitou témou, čo môže pomôcť k podnieteniu širšej diskusie v rámci akademickej obce.

Tretie významné zistenie našej štúdie sa týka porovnania situácie v oblasti akademickej etiky na Slovensku s informáciami z literatúry a praxe v zahraničí. I keď sme našli pomerne veľa podobností medzi prístupom k akademickej etike v literatúre popisujúcej situáciu v USA a medzi situáciou v SR, tak existujú viaceré rozdiely. Ide o rozdiely v obsahu, teda čo pravidlá etiky kodifikované v etických kódexoch upravujú, ako aj o rozdiely v procese implementácie etických princípov. Rozdielna je tiež rozšírenosť akademickej etiky. Kým v USA je akademická etika bežnou súčasťou vysokých škôl, tak na Slovensku ide o jednotlivé prípady.

Po obsahovej stránke etických kódexov nebolo veľa rozdielov medzi tým, čo upravujú naše existujúce, či pripravované etické kódexy s tým, čo je praxou v USA. Niektoré z rozdielov vyplývali z rozdielnej situácie vo vysokom školstve, ktorá určuje témy, ktorými sa pracovníci riešiaci otázky etiky zaoberajú. Napríklad jeden z veľkých etických problémov, ktorý identifikovali predstavitelia slovenských VŠ je „predávanie“ svojej osoby a publikácií na viacerých VŠ, ktoré sú výsledkom tlaku na VŠ vykazovať isté množstvo publikácií a mať istý počet profesorov, či docentov. Je to tiež spojené s osobným ohodnotením pedagóga, ktorý sa pedagógom javí ako nedostatočný. Takýto problém v USA sme v žiadnom zo študovaných dokumentov nezaznamenali. Naopak, ako jeden z problémov amerických vedecko-pedagogických pracovníkov, s ktorým sme sa zase nestretli u nás je, tlak na zúčastňovanie sa vo verejnej diskusii.

Významné rozdiely vidíme v miere a v procesoch implementácie etických kódexov. Dôraz na implementáciu je pomerne malý aj v prípadoch, kde sú etické kódexy už vytvorené alebo sú vo vysokom štádiu prípravy. Ako problematická sa javí absencia komunikácie o etickom kódexe s cieľovou skupinou, ktorá by bola spojená s diskusiou o význame akademickej etiky a o konkrétnych princípoch zachytených v kódexe. Nedostatočná implementácia kódexov znižuje ich reálny dosah na zavádzanie akademickej etiky. Na žiadnej z VŠ taktiež podľa

informácií od našich respondentov nedochádza k vyhodnocovaniu uplatňovania kódexu, čo má slúžiť k jeho prípadnej aktualizácii.

Jedeným z dôvodov zaostávania vo vyhodnocovaní implementácie kódexu môže byť fakt, že kódexy akademickej etiky na Slovensku sú len v štádiu príprav, respektíve boli zadefinované len pred nedávnom a tak nie sú ešte väčšie skúsenosti s ich implementáciou. Alebo vysoká škola je spokojná s výsledkom implementácie existujúcich pravidiel a nemá vnútornú potrebu prehodnocovať ich. Absencia vyhodnocovania implementácie kódexu môže však ohroziť jeho aktuálnosť. Neaktuálnosť kódexu potom znižuje možnosť jeho adekvátnej implementácie.

Ďalším dôvodom nízkej miery implementácie etických kódexov a prostredníctvom ich nezavádzania aj celkovo akademickej etiky je formálnosť v zavádzaní etických kódexov. Formálnosť môže byť spôsobená tým, že iniciátori vzniku kódexu vnímajú vytvorenie kódexu ako cieľ a nie ako nástroj na zavedenie akademickej etiky. Toto sa preukázalo napríklad v prípade Etického kódexu zamestnancov prijatého SRK, kde sa SRK zaoberala viac komunikáciou o prijatom kódexe voči širšej verejnosti než voči cieľovej skupine, pre ktorú bol kódex určený.

K dôležitým rozdielom v zavádzaní etických kódexov patrí, že pedagógovia nie sú dostatočne zapojení do budovania etického prostredia. Pedagógovia by mali byť vzormi pre študentov a mali by upozorňovať na porušovanie etiky.

Zavádzanie akademickej etiky nie je prioritou vysokých škôl u nás a to potom aj oslabuje vnímanie dôležitosti v dodržiavaní etických pravidiel u členov akademickej obce. Pri študentoch aj pri vedecko-pedagogických pracovníkoch chýba tiež diskusia o etických princípoch a o dôvodoch prečo je dôležité rešpektovanie etických a morálnych zásad na akademickej pôde. Na Slovensku tak je väčšia tendencia zaoberať sa riešením samotného porušovania etických princíпов ako odstraňovania príčin etického zlyhania. Pričom však riešenie príčin máva dlhodobejší a širší dosah než vyrovnávanie sa s jednotlivými prešľapmi.

Môžeme teda skonštatovať, že akademická etika sa stáva súčasťou akademického prostredia aj na Slovensku. Akademická etika však nie je top prioritou vysokých škôl. Zatiaľ taktiež u nás chýba komplexnejšia diskusia o dôležitosti akademickej etiky a o akademickej etike vôbec, ktorá by pomohla budovaniu identity akademikov a študentov v tejto oblasti. Táto diskusia nemusí byť formálne organizovaná a môže sa konať na rôznych úrovniach, ktorých sa etické princípy majú týkať (inštitucionálnej, národnej, inej úrovne). Takisto jej výsledkom nemusí byť kodifikácia etických princíпов, ale skôr hľadanie etickej identity členov akademickej obce a stotožnenie sa s etickou identitou. K skvalitneniu diskusie o akademickej etike by mohla prispieť aj významnejšia teoretická práca etikov na túto tému a jej prepojenie na reálny život akademickej obce na Slovensku. Diskusia o akademickej etike by v konečnom dôsledku mala viesť k tomu, aby sa akademická etika stala prirodzenou súčasťou akademického prostredia.

POUŽITÉ ZDROJE

American Association of University Professors (AAUP) (2006) Statement on Professional Ethics,

<http://www.aaup.org/AAUP/pubsres/policydocs/contents/statementonprofessionalethics.htm>,

Washington, D.C., USA: AAUP (pozerané 15. 1. 2009)

Bujňák, Ján (2006) K etike na vysokých školách, denník SME, 20. 10. 2006

Callahan, Daniel (1982) Should there be an academic code of ethics? Journal of Higher Education, Vol. 53, No. 3, Ethics and the Academic Profession, máj - jún 1982, USA: Ohio State University Press, s. 335 – 344

Central European University (CEU) (2007) CEU Student Rights, Rules and Academic Regulations, Budapešť, Maďarsko: Central European University

Central European University (CEU) (2003) Code of Ethics of The Central European University, Budapešť, Maďarsko: Central European University

Fidlušová, Viera a Glevická, Marcela (2008) Motívom plagiátorstva je najmä kariéra. Denník SME, 15. 2. 2008, str. 4, spravodajstvo

Fila, Lukáš (2008) Cez kopirák. Denník SME, 15.2.2008, str. 28 názory

Filozofická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku (FF KU) (2008), Smernica dekana Filozofickej fakulty KU o akademickej nečestnosti (2008)

Georgia Institute of Technology (Georgia Tech) (2009) The Georgia Tech Academic Honor Code, <http://www.deanofstudents.gatech.edu/Honor/>, Atlanta, USA: Georgia Tech (pozerané 15. 1. 2009)

Grijalva, Therese C.; Nowell, Clifford; Kerkvliet, Joe (2006) Academic Honesty and Online Courses, College Student Journal, March 2006, Vol. 40 Issue 1, p. 180 – 185, USA

Horáková, Jarmila (2007) Diplomovka: odstrihni a prilep. Denník SME, 4. 5. 2007

Kalisová, Miriam (2008) Škandál s plagiátorstvom. TV Markíza, Televízne noviny, 13. 2. 2008, 19:00 hod.

Kajabová, Oľga (2007) Trenčianska univerzita nemá „lietajúcich“ garantov. Denník SME, 15. 1. 2007

Klvanec, Daniel (2008) Etické konanie ako súčasť morálneho profilu učiteľov; Fyzika a etika II., 2008, ISBN 978-80-8094-312-7, Vydal UKF v Nitre, str. 97 - 109

Krempaský, Ján (2008) Docent nie je plagiátor, Denník SME, 21. 11. 2008, str. 4 Spravodajstvo

- Ludrovská, Katarína (2007) Diplomovka je záťažové obdobie, Denník SME, 4. 5. 2007, str. 28 Škola a rodina
- Lukáš, Milan (2007) Prvý generál prišiel o funkciu pre titul. Denník Pravda, 11. 8. 2007, str. 1
- Mangan, Katherin (2009) Lessons business graduates apply to the real world may include cheating, The Chronicle of Higher Education, 10. 2. 2009, <http://chronicle.com/temp/email2.php?id=fzVQXbQZpcnHwmpCFzmCvYXgKwrrpxrS> (pozerané 15. 1. 2009)
- McCabe, Donald, L. a Pavela, Gary (2004), Ten (Updated) Principles of Academic Integrity
- Nemec, M. (2007) Kvalita VŠM je na európskej úrovni, Euroreport plus, Ministerstvo školstva SR, 25. 8. 2007, str. 7
- Pôbišová, Ivana (2008) Nepokradneš? Týždenník Plus 7 dní, 19. 11. 2008, str. 20 Zaujalo nás
- Olejarova, Gabriela: Etický kódex zamestnancov vysokých škôl (jeho význam, funkcia a implementácia). In: Slančova, D. - Bočák, M. - Žarnovská, I. (eds.) (2008): 3. Študentská vedecká konferencia. Zborník príspevkov. ISBN: 978-80-8068-743-4, Prešovská univerzita v Prešove, s. 122-127
- Petková, Zuzna (2008) Minister si vybral radkyňu, ktorá odpisovala. Denník Pravda, 7. 11. 2008, str. 1
- Sičáková, Emília a Slimáková, Ľubica (2001) Etika, etická infraštruktúra ako prevencia korupcie, CPHR – Transparency International Slovakia, Bratislava, 2001
- Slovenská rektorská konferencia (SRK) (2009a), Úvod, <http://www.srk.sk/?menuclick=uvod> (pozerané 15. 1. 2009)
- Slovenská rektorská konferencia (SRK) (2006b) Etický kódex zamestnancov vysokých škôl, Bratislava: SRK, 2006
- Slovenská rektorská konferencia (SRK) (2006c) Opatrenia na odstránenie plagiátorstva pri spracovaní a prezentovaní bakalárskych, diplomových a dizertačných písomných prác, Bratislava: SRK, 2006
- Slovenská rektorská konferencia (SRK) (2006d) Zápisnica z 36. riadneho zasadnutia pléna Slovenskej rektorskej konferencie, ktoré sa konalo dňa 27. - 28. 9. 2006 v Trnave
- Šimkovičová, Martina (2006) Nový etický kódex, TV Markíza, Televízne noviny z 3. 10. 2006, 19:00 hod.
- Šutková, Veronika (2009) Rydlove tituly neuznávajú ani Švajčiari. Denník SME, 12. 2. 2009

Trend barometer (2008) Malo by sa plagiátorstvo vysokoškolských učiteľov postihovať?. Týždenník TREND, 21. 2. 2008, str. 7

Ústav informácií a prognóz školstva (ÚIPS) (2009) Ročenka 2008/2009, Vysoké školy

Vysoká škola manažmentu v Trenčíne (2009a) Postup pri porušení pravidiel akademickej etiky. Trenčín: VŠM, <http://www.vsm.sk/files/sh/shprocedures08SVK.pdf> (pozerané 15. 1. 2009)

Vysoká škola manažmentu v Trenčíne (2009b) Akademická etika. Trenčín: VŠM, <http://www.vsm.sk/sk/studenti/akademicka-etiketa/> (pozerané 15. 1. 2009).

Vysoká škola manažmentu v Trenčíne (apríl 2008) Pravidlá akademickej etiky vysokej školy manažmentu. Trenčín: VŠM

Weber, James (2006) Implementing an Organizational Ethics Program in an Academic Environment: the Challenges and Opportunities for the Duquesne University Schools of Business. Journal of Business Ethics, Springer, USA, str. 23 – 42

Záborský, Ján (2004) Na plagiátorov nasadili softvér zatiaľ len dve slovenské univerzity. Týždenník TREND, 12. 8. 2004, str. 34

Zákon č. 363/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (účinnosť 1. 9. 2007)

Zákon č. 129/2008 Z. z., ktorým sa mení zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (účinnosť 1. 5. 2008)

PRÍLOHA: ZOZNAM INTERVIOVANÝCH

Interviovaní v čase od 16. do 30. januára 2009		
	meno	organizácia
1.	Daniel Kluvanec	bývalý rektor Univerzity Konštantina Filozofa v Nitre a predkladateľ Opatrenia na odstránenie plagiátorstva pri spracovaní a prezentovaní bakalárskych, diplomových a dizertačných písomných prác
2.	Peter Kročítý	Predseda etickej komisie Vysoká škola manažmentu v Trenčíne
3.	Michal Pokorný	Prorektor na Žilinskej univerzite
4.	Anna Remišová	Fakulta manažmentu Univerzity Komenského v Bratislave
5.	Gabriela Dubcová	Prodekanka fakulty podnikového manažmentu Ekonomickej univerzity v Bratislave
6.	Martin Kanovský	Bratislavská medzinárodná škola liberálnych štúdií, Fakulta sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského v Bratislave
7.	Ján Danek	Prorektor Univerzity Sv. Cyrila a Metoda v Trnave
8.	Mária Strenčíková	Prorektorka Akadémie umení v Banskej Bystrici
9.	Anton Eliáš	Dekan Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave
10.	Ján Boďa	Dekan Fakulty matematiky, fyziky a informatiky Univerzity Komenského v Bratislave
11.	Viera Kováčová	Prodekanka Filozofickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku
12.	Július Horváth	Stredoeurópska univerzita v Budapešti